

سنجش شاخص‌ها و تحلیل پیشران‌های کلیدی کارآفرینی و کسب‌وکارهای گردشگری اثرگذار بر پایداری روستاهای هدف گردشگری چهارمحال و بختیاری در دوران پسا کرونا

حسین کریم‌زاده^۱، رقیه علیجانی علیجانوند^۲، ایرج تیموری^۳

DOI:10.22034/jtd.2024.414660.2824

تاریخ دریافت: ۱۴۰۲/۰۶/۲۴

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۲/۱۰/۱۵

چکیده

بهبود کارآفرینی و کسب‌وکارهای مقاصد گردشگری به‌ویژه گردشگری روستایی نقش بسیار مهمی در پایداری روستاها دارد و می‌تواند زمینه کاهش خسارت‌های سنگین ناشی از کووید-۱۹ و رسیدن به پایداری را فراهم کند. هدف پژوهش حاضر تحلیل پیشران‌های کلیدی کارآفرینی و کسب‌وکارهای گردشگری اثرگذار بر پایداری روستاهای هدف گردشگری چهارمحال و بختیاری در دوران پسا کرونا است. پژوهش حاضر از نوع کاربردی و، براساس ماهیت، توصیفی - تحلیلی است. همچنین، جمع‌آوری اطلاعات به روش اسنادی و میدانی بوده است. به‌منظور استخراج پیشران‌های کلیدی کارآفرینی و کسب‌وکارهای گردشگری اثرگذار بر پایداری روستاهای هدف در دوران پسا کرونا، سؤالاتی در قالب پرسش‌نامه آماده و در بین اعضای جامعه نمونه توزیع و تکمیل شده است. تعداد ۳۶ پرسش‌نامه برای کارشناسان متخصصان و استادان دانشگاهی، مالکان کسب‌وکارها و مسئولان اجرایی در حوزه گردشگری تهیه شد. به‌منظور تجزیه و تحلیل داده‌ها و تحلیل ساختاری تأثیرگذاری هریک از شاخص‌های کارآفرینی و کسب‌وکارهای گردشگری بر پایداری روستاهای هدف در دوران پسا کرونا از نرم‌افزار میک‌مک (Mic Mac) استفاده شد. در نتیجه، در بین ۵۴ عامل استخراج شده، براساس ادبیات نظری و پیشینه پژوهشی، ۱۵ پیشران کلیدی تأثیرگذار شناسایی شد که با توجه به امتیاز بالای اثرگذاری مستقیم و غیرمستقیم به ترتیب شامل ایجاد کسب‌وکارهای مرتبط با اقامتگاه‌های بوم‌گردی با اثرگذاری مستقیم (+۱۲) و غیرمستقیم (+۲۰۲۲۸)، تشویق سرمایه‌گذاران محلی برای ایجاد فرصت‌های شغلی با اثرگذاری مستقیم (+۱۰) و غیرمستقیم (+۱۷۲۶۶)، میزان فعالیت مدیران روستایی برای گسترش کارآفرینی، آشنایی با زمینه‌های کسب‌وکارهای جدید با اثرگذاری مستقیم (+۸) و غیرمستقیم (+۶۲۰۲) هستند که دارای بیشترین تأثیرگذاری در مقایسه با دیگر پیشران‌ها هستند.

واژه‌های کلیدی:

پیشران‌ها، کارآفرینی، کسب وکارهای گردشگری، پسا کرونا، پایداری، چهارمحال و بختیاری

مقدمه

۱۰/۴ درصد از تولید ناخالص داخلی و ۱۰ درصد از اشتغال جهان را ایجاد کرده است (WTTC, 2019). در ۲۰۱۸، تقریباً ۹۴۱ میلیارد دلار سرمایه‌گذاری جذب شده است و در دهه آینده ۴/۲ درصد افزایش خواهد

براساس گزارش شورای جهانی سفر و گردشگری (2019)، صنعت گردشگری در ۲۰۱۸ به میزان ۸/۸ تریلیون دلار به اقتصاد جهانی کمک کرده و حدود

۱. دانشیار، گروه برنامه‌ریزی روستایی، دانشگاه تبریز، تبریز، ایران (نویسنده مسئول). Karimzadeh10@gmail.com

۲. دانشجوی دکتری، گروه برنامه‌ریزی روستایی، دانشگاه تبریز، تبریز، ایران.

۳. دانشیار، گروه جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، دانشگاه تبریز، تبریز، ایران.

کاهش کسب‌وکارهای مقصدهای گردشگری و از بین رفتن آن‌ها بودیم. همه‌گیری کووید-۱۹ باعث شده مردم شاهد شکنندگی صنعت گردشگری روستایی در مواجهه با شرایط اضطراری بزرگ و همچنین مشکلات و «آسیب‌های داخلی» در توسعه گردشگری روستایی باشند (Yang et al., 2021). اگرچه بسیاری از کارشناسان ارزیابی کرده‌اند که تأثیر همه‌گیری کووید-۱۹ بر مقصدهای گردشگری روستایی بسیار فراتر از آثار بیماری‌هایی مانند سارس بوده است و به از بین رفتن کسب‌وکارهای گردشگری مانند رستوران‌ها، صنایع دستی و حمل‌ونقل منجر شده است (Harchandani & Shome, 2021: 268). بر این اساس، در ۲۰۲۱، با افزایش بحران‌های کووید-۱۹ و سرعت یافتن سرایت آن به تمام نقاط جهان و همچنین با توجه به درهم‌تیدگی روزافزون اقتصاد و فرهنگ و جوامع بشری، مقصدهای گردشگری روستایی به ضرورت در پیش گرفتن برنامه‌ها و راهبردهای آینده‌پژوهی در مدیریت بحران و قفوف یافتند. همه کشورهای تلاش دارند آثار منفی ناشی از این بحران را به حداقل برسانند و زمینه را برای بازیابی توان سیستم گردشگری مقصد و کسب‌وکارهای مرتبط با آن، پس از فروکش کردن بحران‌ها، فراهم سازند (Trunfio & Pasquinelli, 2021). مقصدهای روستایی جذب گردشگری باید، از طریق بهبود سیاست‌گذاری، بهبود آگاهی مدیران شرکت‌های گردشگری روستایی، پیشگیری و کنترل همه‌گیری، همکاری با دولت و انجمن‌های صنعت گردشگری روستایی و با به‌کارگیری روش‌های متنوع‌سازی، راه خروج از بحران را هموار کنند و جامعه‌ای متحد تشکیل دهند تا اعضای آن با هم بر مشکلات فائق آیند (Wang et al., 2022).

مناطق گردشگری ایران نیز همانند مناطق گردشگری دیگر کشورها متحمل خسارت‌های سنگینی از اپیدمی کرونا شده است. با توجه به پتانسیل‌های گردشگری در ایران، در دوران پس از اپیدمی، اکثر محققان بر این باور هستند که همه‌گیری کووید-۱۹ به گرایش گردشگران به سمت سلامت، آرامش و سفرهای داخلی کوتاه‌مدت در مناطق روستایی منجر شده است. گردشگری روستایی نقشی اساسی در استراتژی روستاهای ایران ایفا می‌کند و توسعه پایدار را برای تثبیت فقرزدایی و ترویج استراتژی احیای روستایی و تحقق اهداف چندگانه به وجود می‌آورد.

بنابراین، پژوهشگران، سیاست‌گذاران، دولت‌ها و مؤسسات قادر هستند که، برای فعال کردن بخش‌های گوناگون مقصدهای گردشگری روستایی و افزایش

یافت که معادل با ۴۸۹/۱ میلیارد دلار در ۲۰۲۹ خواهد بود (WTTC, 2019). اما شیوع کووید-۱۹ موجب آسیب‌پذیر شدن این صنعت در برابر بحران‌های سیاسی، اقتصادی، اجتماعی و حتی تغییرات محیطی شده است (Hall et al., 2010). ویروس کووید-۱۹ در ۲۰۱۹ باعث آسیب جدی به صنعت گردشگری شد (Yang et al., 2021). همه‌گیری ناگهانی کووید-۱۹ تأثیر زیادی بر سیستم‌های اقتصادی در کشورها جهان گذاشته است و باعث کاهش گردشگران بین‌الملل، متوقف شدن شرکت‌های گردشگری در سراسر جهان، بیکاری و کاهش درآمد تولید ناخالص داخلی شده است (Gössling et al., 2020: 3). براساس گزارش سازمان بین‌المللی کار حدود ۸۱ درصد از کارفرمایان و ۶۶ درصد از کارکنان مشاغل مرتبط با صنعت گردشگری تحت تأثیر اپیدمی کرونا قرار گرفته‌اند (Kalabi & Karimirad, 2020). براساس آمار سازمان جهانی گردشگری، اعمال محدودیت‌های سفر موجب کاهش ۹۷ درصدی ورود گردشگر بین‌المللی در سراسر جهان شده است. همچنین، به باور زوراب پولولیکاشویلی، دبیر کل سازمان جهانی گردشگری (UNWTO, 2020)، کاهش ناگهانی و غیرمنتظره تقاضای گردشگری ناشی از کووید-۱۹ میلیون‌ها شغل و معیشت را در معرض خطر قرار داده است (Jones & Comfort, 2020) و شکنندگی کسب‌وکارهای گردشگری روستایی و «آسیب‌های داخلی» در توسعه را به همراه داشته است (Yang et al., 2021). در ۲۰۲۱، با افزایش بحران‌های کووید-۱۹ و همچنین با توجه به درهم‌تیدگی روزافزون اقتصاد و فرهنگ و جوامع بشری، مقصدهای گردشگری روستایی به ضرورت در پیش گرفتن برنامه‌ها و راهبردهای آینده‌پژوهی در مدیریت بحران و قفوف یافتند. همه کشورهای تلاش دارند آثار منفی ناشی از این بحران را به حداقل برسانند و زمینه را برای بازیابی توان سیستم گردشگری مقصد و کسب‌وکارهای مرتبط با آن، پس از فروکش کردن بحران‌ها، فراهم سازند (Trunfio & Pasquinelli, 2021). مثلاً، مقصدهای گردشگری باید روند توسعه گردشگری روستایی را در دوره پس از همه‌گیری با توجه به تغییرات روان‌شناسی مصرفی گردشگران در شرایط همه‌گیری درک کنند. از تقاضاهای گردشگران به‌منزله منبع نوآوری محصول خود استفاده کنند و از دولت‌ها درخواست همکاری کامل کنند (Liu et al., 2020).

از آنجاکه گردشگری روستایی یکی از زیربخش‌های گردشگری است، در سال اخیر، شاهد

بالا به توسعه اقتصادی (مانند ایجاد اشتغال، نوآوری در فعالیت‌ها و رقابت‌پذیری) منجر می‌شود (Otto et al., 2009). در جوامع روستایی، افراد موفق می‌توانند با تلاش و کوشش خلاقانه خود فعالیت‌ها را به‌سوی موفقیت سوق دهند (Imani et al., 2018: 1046). به این طریق، با چهارچوب فضایی روستا درگیر می‌شوند و موجب ارزش‌افزوده جدید نه‌تنها برای شخص کارآفرین، بلکه برای کلیت مکان و فضای روستایی می‌شوند (Günzel-Jensen et al., 2014). بنابراین، کسب‌وکارهای گردشگری با در نظر گرفتن محیط روستا و محیط پیرامون آن به فعالیت می‌پردازند و انواع گردشگری در انواع محیط‌های روستایی و پیرامون آن‌ها، که دربردارنده آثار مثبت یا منفی برای محیط زیست روستا (انسان - طبیعت) هستند، شکل می‌گیرند. فعالیت‌های حاصل از کسب‌وکارهای گردشگری هرگونه فعالیت تفریحی ممکن در نواحی روستایی را شامل می‌شوند (Halland et al., 2003: 7 quoted by Rezvani & Najarzadeh, 2008). روستاییان، به‌دلیل شیوه زندگی و نوع معیشت خود، بهره‌برداران اصلی و مستقیم منابع طبیعی محسوب می‌شوند (Rezvani, 2004: 5). اما ظهور کووید-۱۹ (Tambrellimath et al., 2021)، که تمامی کشورهای جهان را درنوردید و زندگی عادی مردم را در شهرها و روستاها مختل ساخت (WEF, 2020)، باعث متزلزل شدن پایه‌های اقتصاد جهانی شد و هر روز بر تعداد فقرا افزود و درنهایت باعث ایجاد تحولات ژئوپلیتیکی پایدار شد (WEF, 2020). پس از بررسی اجمالی مفاهیم این حوزه به‌عنوان مبنای صورت‌بندی، به چند مطالعه مرتبط در زمینه موضوع پژوهش اشاره می‌شود: گردشگری روستایی یا گردشگری محلی - روستایی شامل اردو زدن، اقامت در منزل اجاره‌ای، گشت و شکار در حیات وحش، بازاریابی صنایع دستی، جشنواره‌های فرهنگی، ورزش‌های ماجراجویانه، راه‌پیمایی، بازدید از مکان‌های تاریخی و جشنواره‌های موسیقی و درواقع هرگونه فعالیت تفریحی ممکن در نواحی روستایی است (Halland et al., 2003: 7 quoted by Rezvani & Najarzadeh, 2008). از یک طرف، یکی از اهداف مهم توسعه، خصوصاً توسعه پایدار، حفظ محیط زیست است. از طرفی، روستاییان حدود ۹۰ درصد از عرصه‌های طبیعی کشور را در اختیار دارند و از آن بهره‌برداری می‌کنند (Rezvani, 2004: 5). بنابراین، حفاظت از محیط زیست در برنامه‌ریزی‌های روستایی بسیار ضروری است. گرایش به کارآفرینی برای توسعه روستایی باید بر مبنای تحریک و انگیزش

رقابت‌پذیری آن و برای بازگشت مجدد، از آینده‌پژوهی در توسعه کارآفرینی و کسب‌وکارهای گردشگری در دوران پساکرونا در مناطق روستایی استفاده کنند. مطالعات آینده‌پژوهی در توسعه کارآفرینی گردشگری را می‌توان تحولی شگرف در عرصه برنامه‌ریزی اقتصاد و منطقه‌ای مدرن دانست، به‌نحوی که از دهه ۱۹۷۰، رویکرد آینده‌پژوهی به ابزاری کلیدی برای تدوین سیاست‌های منطقه‌ای به‌خصوص در زمینه گردشگری تبدیل شده است. بنابراین، می‌توان با تلاش به‌منظور دستیابی به اهداف بلندمدت در آینده، ضمن توجه به منافع اقتصادی و اجتماعی مردم، کمترین خسارات را نیز به ظرفیت‌های محیط گردشگری وارد کرد (Kaberger, 2002). درواقع، آینده‌پژوهی در توسعه کارآفرینی و کسب‌وکارهای مقاصد گردشگری به‌ویژه گردشگری روستایی در طی چند سال اخیر در سطح جهان مطرح شده است و به برنامه‌ریزان و ابزارهای پیش‌فرایندی برای توسعه گردشگری نیاز دارد.

با توجه به مباحث یادشده در منطقه مورد مطالعه، بهره‌گیری از رویکردهای آینده‌پژوهی می‌تواند زمینه را برای تأثیرگذاری کارآفرینی و کسب‌وکارهای گردشگری بر پایداری روستاهای هدف در دوران پساکرونا فراهم کند. در منطقه مورد مطالعه نیز با بهره‌گیری از رویکردهای آینده‌پژوهی می‌توان زمینه را برای بهبود کارآفرینی و کسب‌وکارهای گردشگری در دوران پساکرونا به‌منظور دستیابی به پایداری توسعه روستایی فراهم کرد. بر این اساس، هدف مطالعه حاضر تحلیل پیش‌ران‌های کلیدی کارآفرینی و کسب‌وکارهای گردشگری اثرگذار بر پایداری روستاهای هدف گردشگری چهارمحال و بختیاری در دوران پساکرونا است. بنابراین، پژوهش حاضر در پی پاسخ‌گویی به این سؤال است که پیش‌ران‌های کلیدی کارآفرینی و کسب‌وکارهای گردشگری اثرگذار بر پایداری روستاهای هدف گردشگری چهارمحال و بختیاری در دوران پساکرونا چه هستند؟ برای پاسخ‌گویی به این سؤال، با استفاده از نرم‌افزار میک‌مک، پیش‌ران‌های کلیدی کارآفرینی و کسب‌وکارهای گردشگری اثرگذار بر پایداری روستاهای هدف گردشگری در دوران پساکرونا شناسایی می‌شوند که می‌توانند در دستیابی به پایداری اثربخش باشند.

ادبیات موضوع

کارآفرینی به‌عنوان موتور رشد و توسعه اقتصادی عمل می‌کند (Dobrev & Branett, 2005). امروزه تقویت نوآوری‌ها و فعالیت کارآفرینی با اثربخشی

کارآفرینان محلی باشد. همچنین، در عین ایجاد اشتغال و افزایش ارزش اقتصادی جوامع و مناطق باید منابع کمیاب نیز حفظ شود. کارآفرینان، از یک سو، همواره به دنبال استفاده بهینه از منابع موجود هستند و، از سوی دیگر، با ایجاد تنوع در فعالیت‌های روستایی جلوی استفاده بی‌رویه از منابع طبیعی و فشار بر آن را می‌گیرند؛ همچنین، با استفاده از فرایندی که کارآفرینی اکولوژیک نامیده می‌شود، در حومه شهرها، از طریق راهبردهای ترکیبی، همچون تخصصی کردن، افزایش کیفیت توسعه پایدار روستایی را تسهیل می‌کنند (Eftkhari & Sejasi-Qaidari, 2013: 78).

پیشینه تحقیق

صنایعی‌پور و مرادی (2023) با شناسایی پیشران‌های کلیدی مؤثر در آینده توسعه گردشگری مذهبی شهر مهران نشان دادند که ۱۳ عامل کلیدی (جذب سرمایه‌گذار، مدیریت یکپارچه، تحریم‌ها، شرایط آب‌وهوایی، تورهای گردشگری، رفع موانع قانونی، بخش خصوصی، توسعه اقتصادی، نظارت‌ها، زیست‌محیطی، موقعیت ژئوپلیتیکی، روادید، شبکه‌های ارتباطی) بیشترین نقش را در وضعیت آینده توسعه گردشگری مذهبی شهر مهران دارند.

لوفان (2021) به این نتیجه رسید که از رویکرد آینده‌پژوهی برای صنعت گردشگری می‌توان استفاده کرد و، با استفاده از پیش‌بینی، برنامه‌ریزی، مدیریت صحیح، خوش‌بین بودن و تأمل درباره آینده، موقعیتی بهتر و امیدوارتر ایجاد کرد.

حیدری تاشه‌کبود و همکاران (2021) با شناسایی پیشران‌های کلیدی و مؤثر در توسعه پایدار گردشگری نشان دادند که سیستم گردشگری شهر مشهد وضعیت ناپایداری دارد و، در بین تمامی شاخص‌های مطرح‌شده مربوط به گردشگری، مدیریت یکپارچه گردشگری و پرهیز از منفعت‌گرایی گروهی و موازی‌کاری در زمینه توسعه و بهبود عملکرد گردشگری شهری، همکاری با نهادهای بین‌المللی در چهارچوب مقررات تدوین‌شده و گردشگرمحور، تبادلات بین‌المللی و مرزهای مهم استان، معافیت‌های مالیاتی و تشویق مؤسسات گردشگری به افزایش سرمایه‌گذاری، ایجاد ارتباط مناسب میان سازمان‌های تصمیم‌گیر و نهادهای مردمی به منظور اتخاذ رویکردهای صحیح و سیاست‌گذاری مناسب، شناسایی دقیق چالش‌ها و پتانسیل‌های فراروی حوزه‌های تحول ساختار و مفهوم گردشگری به‌عنوان کلیدی‌ترین عوامل در بهبود وضعیت گردشگری شهر

مشهد شناخته شدند.

رمضان‌زاده و همکاران (2022) معتقد هستند که بین استراتژی مشتری‌محور و عملکرد محصول و نیز بین استراتژی مشتری‌محور و عملکرد دارایی‌های نامشهود رابطه معناداری وجود دارد. درنهایت، به فعالان گردشگری استان مازندران پیشنهادهایی برای بازیابی در دوران پساکرونا ارائه شده است.

سهیل و همکاران (2019) به این نتیجه دست یافته‌اند که توسعه گردشگری نیازمند سیاست‌ها و رویه‌های نوینی در بازیابی گردشگری است، به‌طوری که این سیاست‌ها بتوانند نقش مورد نیاز را در موفقیت بازیابی گردشگری ایفا کنند. بدین منظور، استفاده از آینده‌نگری استراتژیک در بهبود بازیابی گردشگری

پس از کووید-۱۹ اهمیت بسیاری دارد.

کریستیان و همکاران (2021) معتقد هستند که همه‌گیری کووید-۱۹ باعث رکود صنعت گردشگری می‌شود. سهام‌داران گردشگری، که درآمد خود را از دست دادند، به بخش‌های دیگر روی آوردند و به دنبال مشاغل دیگری رفتند، درحالی‌که بازیگران صنعت گردشگری می‌بایست در مواجهه با این بیماری همه‌گیر خلاق و نوآور باشند.

پولوخینا و همکاران (2021) به این نتیجه دست یافته‌اند که شرکت‌های روسی و جوامع محلی سه رکن پایداری را برای توسعه گردشگری در مقاصد روستایی هم در دوره پیش از همه‌گیری و هم در زمان چالش‌های ناشی از همه‌گیری کووید-۱۹ مهم می‌دانند. درعین حال، یافته‌ها ضعف‌هایی را در سیاست فدرال و محلی نشان می‌دهند که از آن جمله می‌توان به فقدان اقدامات سیستمی برای بهبود مدیریت پایدار مقاصد گردشگری روسیه اشاره کرد. از دیدگاه نویسندگان، انطباق سیستم شاخص گردشگری اروپا برای مقاصد پایدار با ویژگی‌های محلی منطقی است.

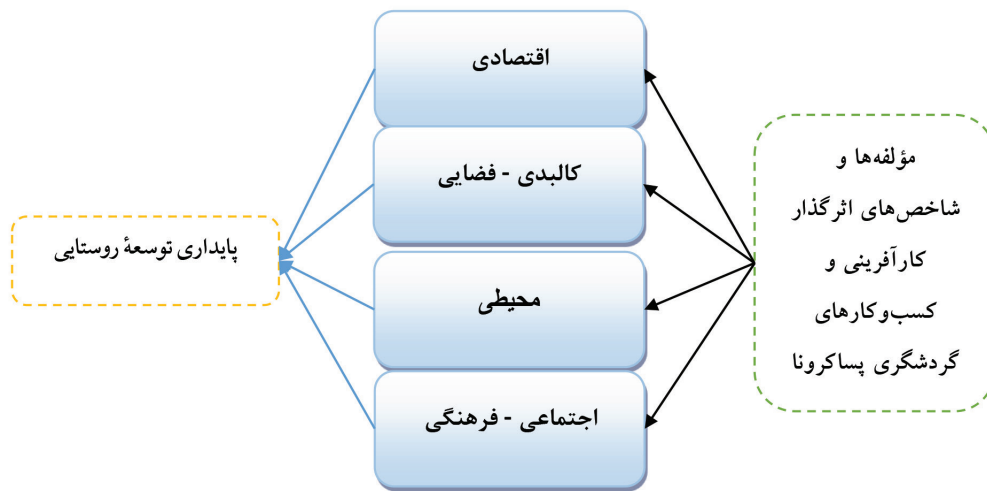
یانگ و همکاران (2021) به این نتیجه رسیدند که شیوع و گسترش کووید-۱۹ نه تنها کاستی‌های صنعت گردشگری روستایی را آشکار کرد، بلکه فرصت‌های جدیدی را برای توسعه آینده صنعت گردشگری روستایی فراهم کرد.

کیم و همکاران (2021) به این نتیجه دست یافته‌اند که موضوع LDA با داده‌های وبلاگ بازیابی‌شده است و این موضوع را در سال‌های ۲۰۱۹ و ۲۰۲۰ بررسی کردند که تعطیلات ساحلی و کمپینگ، فعالیت‌های جدید سفر بدون تماس با افراد دیگر

دسترسی و ارتباطات و بازاریابی به بررسی و تحلیل شاخص‌های کارآفرینی و کسب‌وکارهای گردشگری اثرگذار بر پایداری روستاها و توسعه روستایی و عوامل مؤثر بر آن پرداخته‌اند. مهم‌ترین عوامل مؤثر در زمینه کارآفرینی و کسب‌وکارهای گردشگری از دیدگاه این پژوهشگران راهکارهای حمایتی و راهکارهای حمایتی و ابزارهای استفاده از منابع انسانی، زیرساخت‌ها و غیره است. بنابراین، پژوهش حاضر به پیش‌ران‌های کلیدی کارآفرینی و کسب‌وکارهای گردشگری اثرگذار بر پایداری روستاهای هدف استان چهارمحال و بختیاری در دوران پساکرونا می‌پردازد. پرداختن به این موضوع می‌تواند توجه دولت و سایر ذی‌نفعان توسعه گردشگری روستایی را به تحقیقات موجود در زمینه توسعه گردشگری در مناطق روستایی در مرحله عادی مبارزه با کووید-۱۹ جلب کند و استراتژی احیای روستایی را بیشتر ترویج کند و همچنین می‌تواند گامی مؤثر برای رسیدن به پایداری توسعه روستایی باشد. با مرور منابع و تحقیقات، فرایند نظری پژوهش به شرح زیر است.

(گردشگری بدون تماس) در دوران کووید-۱۹ و تأثیرات منفی بر تجارت و رفتارهای مسافرتی ناشی از کووید-۱۹ را تشریح کردند. آن‌ها بیان کردند که آثار نامطلوب کووید-۱۹، از یک سو، باعث کاهش شدید گردشگر در مقاصد گردشگری روستایی و لغو جشنواره‌های محلی شده است و، از سوی دیگر، فعالیت‌های گردشگری جدیدی به دلیل کووید-۱۹ ظهور کرده است. این فعالیت‌ها شامل کمپینگ، رانندگی و دوچرخه‌سواری است. بنابراین، به مکان‌های گردشگری زیست‌محیطی و طبیعی مانند تالاب اونگوک، کوه سنونوسان، معبد سنونوسا و ساحل گوسیپو توجه شد. وانگ و همکاران (2022) معتقد هستند که انعطاف‌پذیری تکاملی گردشگری روستایی می‌تواند مقاصد را قادر به مدیریت بحران‌های پیش‌بینی‌پذیر و حتی استفاده از فرصت‌های توسعه جدید کند. با مرور منابع و تحقیقات پیشین مرتبط با پیش‌ران‌های کلیدی کارآفرینی و کسب‌وکارهای گردشگری اثرگذار بر پایداری در دوران پساکرونا این‌گونه استنباط می‌شود که بیشتر این تحقیقات از طریق شاخص‌های گوناگون اجتماعی - اقتصادی، کالبدی، زیست‌محیطی

شکل ۱: مدل مفهومی پژوهش

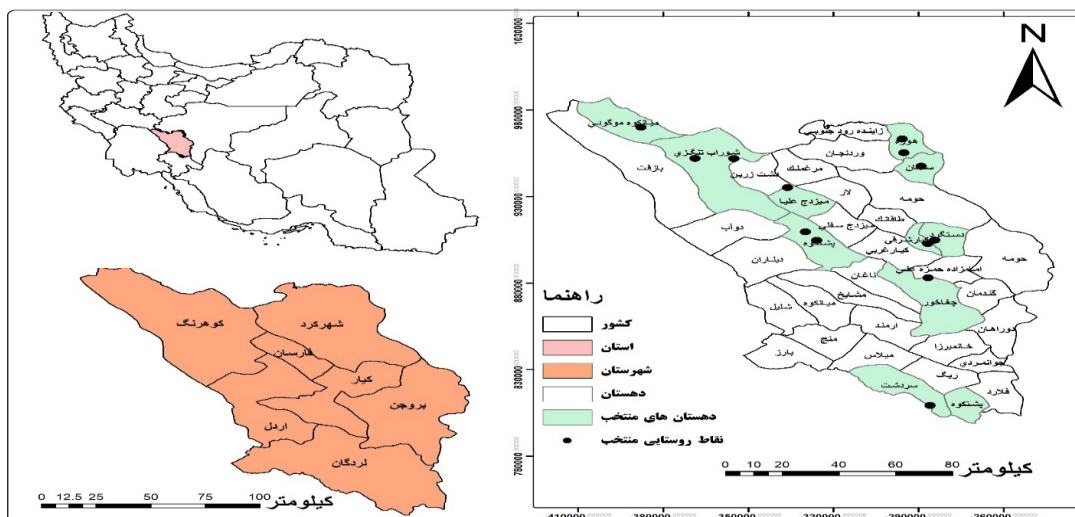
چهارمحال و بختیاری تشکیل می‌دهد که، طبق آمار ارائه‌شده از سوی مرکز آمار ایران در سال ۱۳۹۵، استان چهارمحال و بختیاری دارای ۹۴۷۷۶۳ نفر جمعیت بوده که از این بین تعداد ۴۸۲۳۵۶ نفر مرد و ۴۶۵۴۰۷ نفر زن بوده‌اند. در این استان، تعداد ۳۳۹۶۶۷ نفر جمعیت در مناطق روستایی آن زندگی می‌کنند که ۱۷۴۲۱۶ نفر مرد و ۱۶۵۴۵۱ نفر زن است که در ۱۱ شهرستان آن پراکنده شده‌اند.

قلمروی جغرافیایی تحقیق

استان چهارمحال و بختیاری، با وسعت حدود ۱۶۴۲۱ کیلومتر مربع، یک درصد از کل وسعت کشور ایران را فراگرفته است. این استان از نظر موقعیت ریاضی در ۳۱ درجه و ۹ دقیقه تا ۳۲ درجه و ۳۸ دقیقه عرض شمالی و ۴۹ درجه و ۳۰ دقیقه تا ۵۱ درجه و ۲۶ دقیقه طول شرقی گریونیچ قرار دارد. جامعه آماری این پژوهش در بخش کمی را کلیه نواحی روستایی استان

هستند از: روستاهای الی کوه، اورگان، آتشگاه، دستگرد امامزاده، درک، ده چشمه، دیمه، سراقاسید، سوادجان، شیخ علی خان، رستم آباد، چلوان و یاسه چای.

تعداد ۱۳ روستای نمونه گردشگری ثبت شده، طبق آمار اداره کل میراث فرهنگی و صنایع دستی استان در سال ۱۴۰۱، وجود دارد که عبارت

شکل ۲: موقعیت منطقه مورد مطالعه

جدول ۱: مشخصات روستاهای مورد مطالعه

ردیف	نام روستا	شهرستان	جمعیت	خانوار	مرد	زن
۱	الی کوه	اردل	۲۲۰۶	۶۲۸	۱۱۲۰	۱۰۸۶
۲	آورگان	بروجن	۲۰۴۱	۶۳۶	۱۰۳۰	۱۰۱۱
۳	آتشگاه	لردگان	۵۲۱	۱۳۱	۲۶۶	۲۵۵
۴	دستگرد امامزاده	کیار	۲۸۱۰	۸۷۱	۱۴۰۹	۱۴۰۱
۵	دزک	کیار	۲۹۴۲	۸۸۱	۱۵۱۶	۱۴۲۶
۶	ده چشمه	فارسان	۴۵۱۰	۱۲۲۹	۲۳۵۷	۲۱۵۳
۷	دیمه	کوهرنگ	۵۰۹	۱۳۴	۲۵۵	۲۵۴
۸	سراقاسید	کوهرنگ	۱۶۹۸	۳۸۰	۸۵۵	۸۴۳
۹	سوادجان	سامان	۱۳۱۶	۴۲۹	۶۸۸	۶۲۸
۱۰	شیخ علی خان	کوهرنگ	۱۶۴	۵۳	۸۱	۸۳
۱۱	رستم آباد	اردل	۱۰۳۷	۳۰۲	۵۲۴	۵۱۳
۱۲	چلوان	سامان	۷۴۰	۲۳۳	۳۷۱	۳۶۹
۱۳	یاسه چای	سامان	۵۸۶	۱۹۸	۳۰۴	۲۸۲
	جمع کل	-	۲۱۰۸۰	۶۱۰۵	۱۰۷۷۶	۱۰۳۰۴

مأخذ: مرکز آمار ایران (۱۳۹۵) و یافته‌های پژوهش (۱۴۰۲)

شده است. در روش‌های خبره‌محور، فرمول یا رابطه دقیقی برای برآورد حجم نمونه وجود ندارد. در این نوع روش‌ها، دانش و تخصص خبرگان بر کمیت آن‌ها ارجحیت دارد، اما در مطالعات آینده‌پژوهی و

روش‌شناسی تحقیق

تحقیق حاضر، براساس هدف، از نوع کاربردی و، براساس ماهیت، توصیفی - تحلیلی است. برای جمع‌آوری اطلاعات از روش اسنادی و میدانی استفاده

برای تجزیه و تحلیل داده‌ها و تحلیل ساختاری تأثیرگذاری شاخص‌های کارآفرینی و کسب‌وکارهای گردشگری بر پایداری توسعه روستایی در دوران پساکرونا از نرم‌افزار میک‌مک استفاده شد که ابتدا تأثیر متغیرها در مقایسه با یکدیگر از صفر تا چهار براساس طیف تعریف شد و در این نرم‌افزار و زیر نظر کارشناسان و متخصصان ارزش‌گذاری شد. سپس، تأثیرات مستقیم و غیرمستقیم و همچنین شاخص‌های دارای پتانسیل اثرگذار و اثرپذیر مستقیم و غیرمستقیم و در نهایت تأثیرگذارترین شاخص‌های کلیدی شناسایی شد.

سناریونگاری عموماً تعداد خبرگان نباید کمتر از ۳۵ نفر باشد (Godet et al., 2008). جامعه نمونه این پژوهش را ۳۶ نفر از کارشناسان، متخصصان و استادان دانشگاهی، مالکان کسب‌وکارها و مسئولان اجرایی شناسایی شده در حوزه گردشگری تشکیل می‌دهند. شاخص‌های پژوهش نیز براساس ادبیات نظری و پیشینه پژوهش‌های انجام‌شده استخراج شدند. اعتبار و روایی ابزار گردآوری اطلاعات (پرسش‌نامه) را استادان و خبرگان تأیید کردند. همچنین، بهره‌مندی از مبانی نظری پژوهش و نظر خبرگان و صاحب‌نظران ضامن روایی پرسش‌نامه است.

جدول ۲: مؤلفه‌ها و شاخص‌های پژوهش

مؤلفه‌ها	شاخص‌ها
اقتصادی	استفاده از تسهیلات برای ایجاد کسب‌وکار جدید؛ تعداد شبکه تولیدی محلی در سطح روستا؛ دسترسی به بازار مناسب برای عرضه تولیدات محلی؛ دسترسی به ماشین‌آلات و ابزارآلات مدرن؛ تشویق سرمایه‌گذاران محلی برای ایجاد فرصت‌های شغلی؛ دسترسی به عوامل تولید و خدمات حمایتی؛ تشویق و به‌کارگیری جوانان برای ایجاد کسب‌وکارهای جدید؛ حمایت دولت از ایجاد توسعه سازمان‌های غیردولتی فعال و مرتبط با کارآفرینی؛ ایجاد و توسعه فعالیت‌های فرآوری، صنایع تبدیلی و تکمیلی؛ ایجاد بنگاه‌های فروش و بازاریابی محصولات کشاورزی؛ کشت محصولات جایگزین (پسته و زعفران و گل محمدی)؛ توسعه باغداری نوین و مکانیزه؛ افزایش تولید شیر خام و فروش آن؛ ایجاد کارگاه‌های فرآوری محصولات کشاورزی؛ افزایش تعداد کافه و سوپرمارکت، کبابی، مرغ‌فروشی؛ حمایت از کارآفرینان روستایی از طریق اعطای اعتبارات؛ تشکیل کارگروه‌های توسعه صنایع دستی و صنایع روستایی؛ کاهش بوروکراسی اداری راه‌اندازی کسب‌وکارهای روستایی؛ تهیه و تدوین دفترچه راهنما برای گردشگران به منظور شناسایی زمینه‌های کارآفرینی؛ ایجاد کسب‌وکارهای مرتبط با اقامتگاه‌های بوم‌گردی.
اجتماعی - فرهنگی	مشارکت در شناسایی افراد خلاق و نوآور؛ مشارکت در تصمیم‌گیری و اجرای فعالیت‌های مختلف؛ مشارکت زنان و دختران در فعالیت‌های اجتماعی؛ میزان برگزاری کلاس‌های و مشاوره‌ای؛ میزان حضور مروجان برای ترویج کسب‌وکارهای جدید؛ میزان فعالیت مدیران روستایی برای ایجاد گسترش کارآفرینی، آشنایی با زمینه‌های کسب‌وکارهای جدید؛ حمایت از فارغ‌التحصیلان روستایی؛ میزان دسترسی به وسایل حمل‌ونقل عمومی و هزینه‌های آن (تاکسی، اتوبوس، مینی‌بوس و غیره) در روستا؛ مشارکت و فرهنگ‌سازی ایجاد کسب‌وکارهای کارآفرینانه گردشگری؛ میزان برگزاری کلاس‌های آموزش زبان‌های خارجه در تطابق با نیاز گردشگر؛ ارتقای کیفیت دسترسی به خدمات و امکانات رفاهی و زیربنایی در روستا؛ توسعه و ترویج فناوری اطلاعات و ارتباطات (ICT) و افزایش مشارکت‌پذیری روستاییان و جذب گردشگر؛ کارگاه‌های آموزشی در زمینه کارآفرینی و کسب‌وکارهای گردشگری؛ وجود نیروی انسانی ماهر و باسواد و باتجربه برای شروع کسب‌وکارهای جدید در روستا.
محیطی	توجه بیشتر روستاییان به حفظ محیط؛ افزایش جاذبه‌های طبیعی و مصنوعی منطقه؛ حفاظت از منابع آب و خاک؛ بهبود وضعیت پوشش جنگل و مرتع در ناحیه مورد مطالعه؛ حفاظت از آثار و یادمان‌های تاریخی و فرهنگی در روستا؛ محافظت از چشم‌اندازها و اکوسیستم‌های طبیعی در روستا؛ تشویق به توسعه مجدد نواحی طبیعی و تاریخی روستا؛ بهره‌برداری از منابع طبیعی با توجه به اصول پایداری؛ حفظ و حراست از منابع در مقابل آلودگی‌های زیست‌محیطی.
کالبدی - فضایی	وجود زیرساخت‌های فیزیکی مناسب؛ ایجاد زیرساخت‌های عمومی مناسب روستا همچون آب و برق و گاز تلفن، اینترنت؛ امکان استفاده از زیرساخت‌های مناسب ارتباطی مخابرات، پست بانک؛ وجود وسیله نقلیه برای حمل کالا به بازار و مراکز فروش؛ افزایش ساخت‌وساز اقامتگاه‌های گردشگری مانند هتل و مهمان‌سرا؛ بهبود وضعیت معابر داخلی و راه‌های ارتباطی و کیفیت جاده‌ها؛ دسترسی به وسایل حمل‌ونقل مناسب دسترسی ارتباطی؛ توجه به برقراری امنیت در روستا؛ توجه مردم به زیباسازی روستا و همکاری در زیباسازی آن؛ ایجاد مراکز اداری و پستی (دام‌پزشکی، مطب، داروخانه دام‌پزشکی، پست بانک و دفتر مخابرات)؛ بهبود وضعیت مراکز بهداشت با امکانات بیشتر و بهتر.

مأخذ: یافته‌های پژوهش (۱۴۰۲)

یافته‌ها

تأثیر نسبتاً زیادی بر هم گذاشته‌اند. از مجموع ۷۴۴ رابطه قابل ارزیابی در این ماتریس‌ها، ۵۴ رابطه عددشان صفر بوده است که یعنی عوامل بر همدیگر تأثیر نگذاشته یا از همدیگر تأثیر نپذیرفته‌اند. تعداد ۴۰ رابطه عددشان یک بوده است که یعنی تأثیر کمی بر هم داشته‌اند، ۴۸۳ رابطه عددشان ۲ بوده است که یعنی رابطه تأثیرگذار نسبتاً قوی داشته‌اند، ۲۲۱ رابطه عددشان ۳ بوده است که یعنی روابط عامل‌های کلیدی بسیار زیاد بوده است و تأثیرگذاری و تأثیرپذیری زیادی داشته‌اند. در نهایت، هیچ رابطه‌ای با مقدار P وجود نداشته است که نشان‌دهنده روابط پتانسیلی و غیرمستقیم عامل‌ها بوده است (جدول ۳).

بر مبنای یافته‌های توصیفی، از مجموع پاسخ‌دهندگان، تعداد ۱۴ نفر (۳۸/۹) مرد و ۲۲ نفر (۶۱/۱) زن هستند و از مجموع افراد پاسخ‌گو به پرسش‌نامه، تعداد ۹ نفر (۲۵ درصد) لیسانس، ۸ نفر (۲۲/۲) فوق‌لیسانس و ۱۹ نفر (۵۲/۸) دکتری هستند. در ادامه، با استفاده از تحلیل ساختاری (Micmac)، به میزان تأثیرگذاری یا تأثیرپذیری عوامل شناسایی شده اقدام شد. با توجه به ابعاد ماتریس‌های اقتصادی، اجتماعی - فرهنگی، محیطی و کالبدی - فضایی، درجه‌پردگی آن‌ها ۸۸ تا ۹۵ درصد است که این میزان نشان می‌دهد عوامل انتخاب‌شده

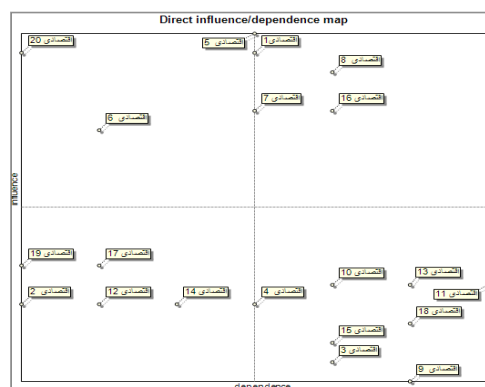
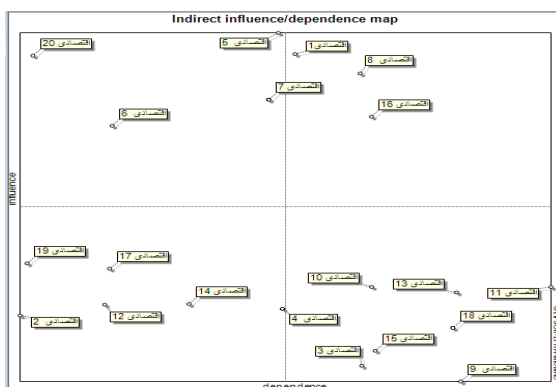
جدول ۳: تحلیل داده‌های ماتریس و تأثیرات متقاطع

اطلاعات ماتریس	مقدار (اقتصادی)	مقدار (اجتماعی - فرهنگی)	مقدار (محیطی)	مقدار (کالبدی - فضایی)
ابعاد ماتریس	۲۰	۱۴	۹	۱۱
تعداد تکرار	۲	۲	۲	۲
تعداد صفر	۲۰	۱۴	۹	۱۱
تعداد ۱	۲۳	۲	۳	۱۲
تعداد ۲	۲۳۶	۱۳۰	۴۴	۷۳
تعداد ۳	۱۲۱	۵۰	۲۵	۲۵
تعداد P	۰	۰	۰	۰
جمع	۳۸۰	۱۸۲	۷۲	۱۱۰
درجه‌پردگی	۰/۹۵	۹۲/۸۵۷۱۴ درصد	۸۸/۸۸۸۸۹ درصد	۹۰/۹۰۹۰۹ درصد

مأخذ: یافته‌های پژوهش (۱۴۰۲)

نقشه پراکندگی خروجی تأثیرات مستقیم و تأثیرات غیرمستقیم (بیشترین توزیع و پراکندگی شاخص‌ها را متغیرهای تأثیرپذیر نشان می‌دهند).

پیشران‌های اقتصادی کارآفرینی و کسب‌وکارهای گردشگری اثرگذار بر پایداری در دوره پسا کرونا

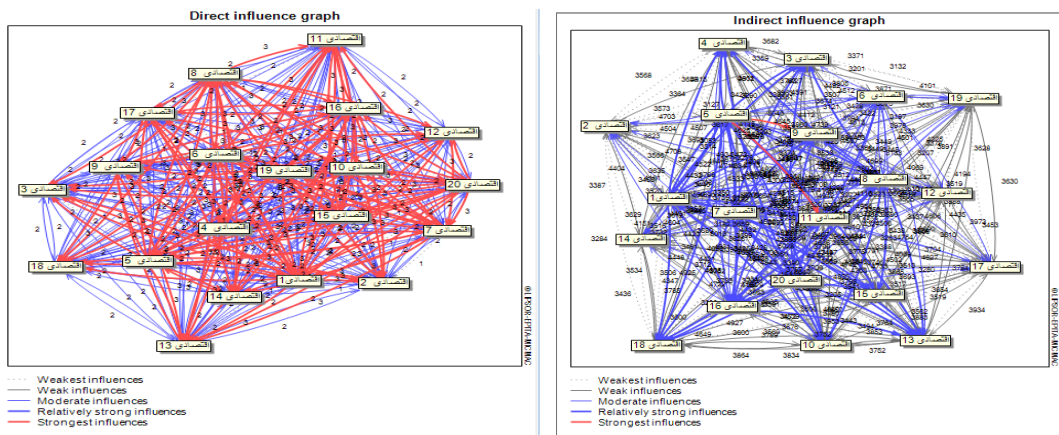
شکل ۲: نقشه وضعیت اثرگذاری مستقیم (a سمت راست) و غیرمستقیم (b سمت چپ) مأخذ: یافته‌های پژوهش (۱۴۰۲)

جدول ۴: تحلیل وضعیت اثرگذاری عوامل اقتصادی

نوع متغیر	شاخص‌های مربوطه
متغیرهای تأثیرگذار	استفاده از تسهیلات برای ایجاد کسب‌وکار جدید؛ تشویق سرمایه‌گذاران محلی برای ایجاد فرصت‌های شغلی؛ دسترسی به عوامل تولید و خدمات حمایتی؛ تشویق و به‌کارگیری جوانان برای ایجاد کسب‌وکارهای جدید؛ ایجاد کسب‌وکارهای مرتبط با اقامتگاه‌های بوم‌گردی.
متغیرهای تأثیرپذیر	ایجاد بنگاه‌های فروش و بازاریابی محصولات کشاورزی؛ کشت محصولات جایگزین (پسته، زعفران و گل محمدی)؛ افزایش تولید شیر خام و فروش آن؛ افزایش تعداد کافه و سوپرمارکت، کبابی، مرغ فروشی؛ کاهش بوروکراسی اداری راه‌اندازی کسب‌وکارهای روستایی؛ دسترسی به بازار مناسب برای عرضه تولیدات محلی، ایجاد و توسعه فعالیت‌های فرآوری، صنایع تبدیلی و تکمیلی.
متغیرهای مستقل (گسسته)	تعداد شبکه تولیدی محلی در سطح روستا؛ توسعه باغداری نوین و مکانیزه؛ ایجاد کارگاه‌های فرآوری محصولات کشاورزی.
متغیرهای مستقل (اهرمی ثانویه)	دسترسی به ماشین‌آلات و ابزارآلات مدرن؛ تشکیل کارگروه‌های توسعه صنایع دستی و صنایع روستایی؛ تهیه و تدوین دفترچه راهنما برای گردشگران به منظور شناسایی زمینه‌های کارآفرینی.
متغیرهای مستقل (تنظیمی)	-
متغیرهای دوجهی (ریسک)	حمایت دولت از ایجاد توسعه سازمان‌های غیردولتی فعال و مرتبط با کارآفرینی؛ حمایت از کارآفرینان روستایی از طریق اعطای اعتبارات.
متغیرهای دوجهی (هدف)	-

در تأثیر غیرمستقیم متغیرها بر یکدیگر، نرم‌افزار این متغیرها را به توان‌های ۲، ۳، ۴، ۵ و ... می‌رساند و آثار مربوط سنجیده می‌شود. در این میان، متغیرهای تشویق سرمایه‌گذاران محلی برای ایجاد فرصت‌های شغلی (۹۶۱۱۳)، استفاده از تسهیلات برای ایجاد کسب‌وکار جدید (۹۴۲۵۰)، ایجاد کسب‌وکارهای مرتبط با اقامتگاه‌های بوم‌گردی (۹۴۱۱۴)، حمایت دولت از ایجاد توسعه سازمان‌های غیردولتی فعال و مرتبط با کارآفرینی (۹۲۵۵۲)، تشویق و به‌کارگیری جوانان برای ایجاد کسب‌وکارهای جدید (۹۰۲۵۶)، حمایت از کارآفرینان روستایی از طریق اعطای اعتبارات (۸۸۷۶۸) به ترتیب دارای بیشترین ارزش ستونی و بیشترین میزان تأثیرگذاری در مقایسه با دیگر متغیرها بوده‌اند (شکل ۳b در سمت چپ).

با توجه به شکل ۳a در سمت راست، از میان ۲۰ متغیر بررسی شده برای شاخص عوامل اقتصادی، تشویق سرمایه‌گذاران محلی برای ایجاد فرصت‌های شغلی (۵۳)، استفاده از تسهیلات برای ایجاد کسب‌وکار جدید (۵۲)، ایجاد کسب‌وکارهای مرتبط با اقامتگاه‌های بوم‌گردی (۵۲)، حمایت دولت از ایجاد توسعه سازمان‌های غیردولتی فعال و مرتبط با کارآفرینی (۵۱)، حمایت از کارآفرینان روستایی از طریق اعطای اعتبارات (۴۹)، تشویق و به‌کارگیری جوانان برای ایجاد کسب‌وکارهای جدید (۴۹)، دسترسی به عوامل تولید و خدمات حمایتی (۴۸) به ترتیب دارای بیشترین ارزش ستونی و بیشترین میزان تأثیرگذاری در مقایسه با دیگر متغیرها بوده‌اند.

شکل ۳: نقشه روابط مستقیم (a در سمت راست) و غیرمستقیم (b در سمت چپ) بین متغیرهای اقتصادی

ماتریس وابستگی مستقیم و غیرمستقیم در شکل ۵، می‌توان گفت که کشت محصولات جایگزین (پسته و زعفران و گل محمدی)؛ ایجاد و توسعه فعالیت‌های فرآوری؛ صنایع تبدیلی و تکمیلی؛ افزایش تولید شیر خام و فروش آن به ترتیب در رتبه اول تا سوم وابستگی مستقیم قرار گرفته‌اند و بیشترین سهم را داشته‌اند. در قسمت سمت راست شکل ۵، متغیرهای کشت محصولات جایگزین (پسته، زعفران و گل محمدی)؛ ایجاد و توسعه فعالیت‌های فرآوری؛ صنایع تبدیلی و تکمیلی؛ افزایش تولید شیر خام و فروش آن به ترتیب در رتبه اول تا سوم وابستگی غیرمستقیم قرار گرفته‌اند.

برحسب ماتریس تأثیرگذاری مستقیم و غیرمستقیم در شکل ۴، می‌توان گفت که شاخص‌های تشویق سرمایه‌گذاران محلی برای ایجاد فرصت‌های شغلی؛ استفاده از تسهیلات برای ایجاد کسب‌وکار جدید؛ ایجاد کسب‌وکارهای مرتبط با اقامتگاه‌های بوم‌گردی به ترتیب در رتبه اول تا سوم تأثیرگذاری مستقیم قرار گرفته‌اند و بیشترین سهم را داشته‌اند. در قسمت سمت راست شکل ۴، متغیرهای تشویق سرمایه‌گذاران محلی برای ایجاد فرصت‌های شغلی؛ استفاده از تسهیلات برای ایجاد کسب‌وکار جدید؛ ایجاد کسب‌وکارهای مرتبط با اقامتگاه‌های بوم‌گردی به ترتیب در رتبه اول تا سوم تأثیرگذاری غیرمستقیم قرار گرفته‌اند. برحسب

Classify variables according to their influ

Rank	Variable	Variable
1	اقتصادی 5-5	اقتصادی 5-5
2	اقتصادی 1-1	اقتصادی 1-1
3	اقتصادی 20-20	اقتصادی 20-20
4	اقتصادی 8-8	اقتصادی 8-8
5	اقتصادی 7-7	اقتصادی 7-7
6	اقتصادی 16-16	اقتصادی 16-16
7	اقتصادی 6-6	اقتصادی 6-6
8	اقتصادی 17-17	اقتصادی 19-19
9	اقتصادی 19-19	اقتصادی 17-17
10	اقتصادی 10-10	اقتصادی 10-10
11	اقتصادی 11-11	اقتصادی 11-11
12	اقتصادی 13-13	اقتصادی 13-13
13	اقتصادی 2-2	اقتصادی 14-14
14	اقتصادی 4-4	اقتصادی 12-12
15	اقتصادی 12-12	اقتصادی 4-4
16	اقتصادی 14-14	اقتصادی 2-2
17	اقتصادی 18-18	اقتصادی 18-18
18	اقتصادی 15-15	اقتصادی 15-15
19	اقتصادی 3-3	اقتصادی 3-3
20	اقتصادی 9-9	اقتصادی 9-9

شکل ۵: طبقه‌بندی متغیرها کالبدی براساس میزان وابستگی مستقیم (سمت چپ) و غیرمستقیم (سمت راست)

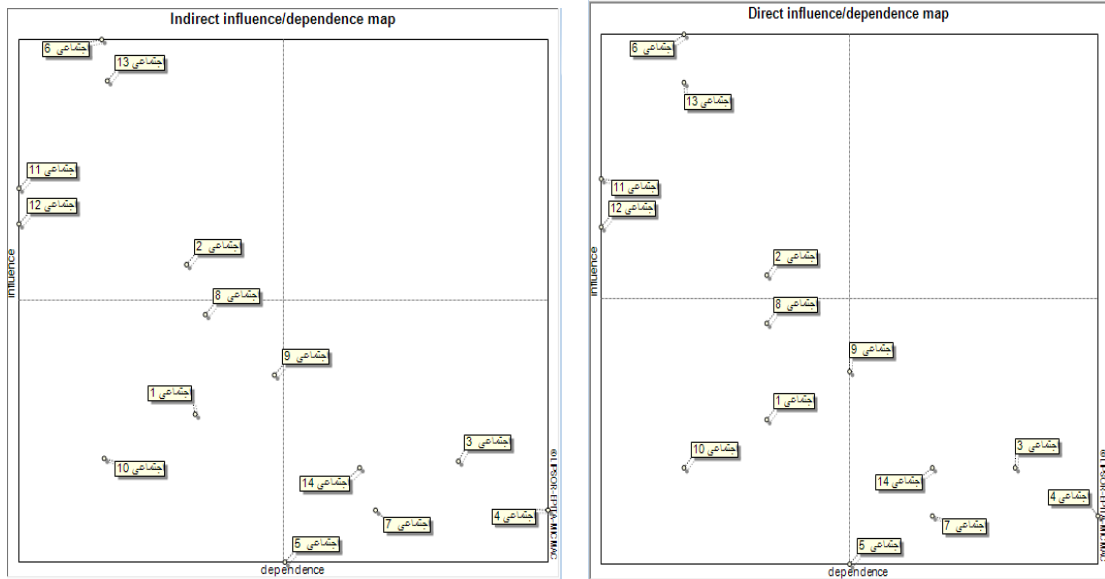
Classement par dépendance

Rank	Variable	Variable
1	اقتصادی 11-11	اقتصادی 11-11
2	اقتصادی 9-9	اقتصادی 9-9
3	اقتصادی 13-13	اقتصادی 13-13
4	اقتصادی 18-18	اقتصادی 18-18
5	اقتصادی 3-3	اقتصادی 15-15
6	اقتصادی 8-8	اقتصادی 10-10
7	اقتصادی 10-10	اقتصادی 16-16
8	اقتصادی 15-15	اقتصادی 3-3
9	اقتصادی 16-16	اقتصادی 8-8
10	اقتصادی 1-1	اقتصادی 1-1
11	اقتصادی 4-4	اقتصادی 4-4
12	اقتصادی 5-5	اقتصادی 5-5
13	اقتصادی 7-7	اقتصادی 7-7
14	اقتصادی 14-14	اقتصادی 14-14
15	اقتصادی 6-6	اقتصادی 6-6
16	اقتصادی 12-12	اقتصادی 17-17
17	اقتصادی 17-17	اقتصادی 12-12
18	اقتصادی 2-2	اقتصادی 20-20
19	اقتصادی 19-19	اقتصادی 19-19
20	اقتصادی 20-20	اقتصادی 2-2

شکل ۴: طبقه‌بندی متغیرهای کالبدی براساس میزان تأثیر مستقیم (سمت چپ) و غیرمستقیم (سمت راست)

نقشه پراکندگی خروجی تأثیرات مستقیم و تأثیرات غیرمستقیم (بیشترین توزیع و پراکندگی شاخص‌ها را متغیرهای وابسته و تأثیرگذار نشان می‌دهند).

پیشران‌های اجتماعی - فرهنگی کارآفرینی و کسب‌وکارهای گردشگری اثرگذار بر پایداری در دوره پسا کرونا

شکل ۶: وضعیت اثرگذاری مستقیم (a سمت راست) و غیر مستقیم (b سمت چپ)

جدول ۵: تحلیل وضعیت اثرگذاری عوامل اجتماعی - فرهنگی

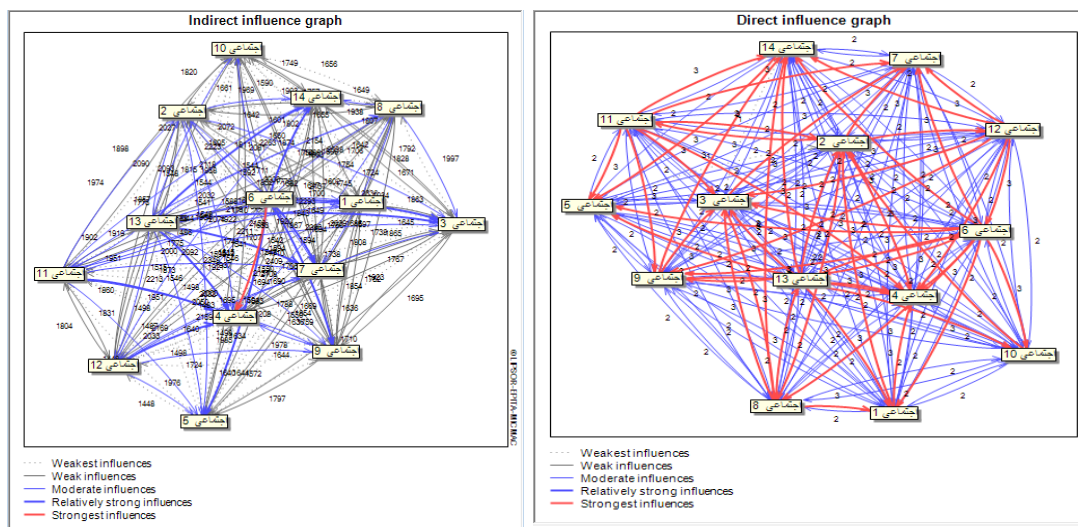
شاخص‌های مربوط	نوع متغیر
میزان فعالیت مدیران روستایی برای ایجاد گسترش کارآفرینی؛ آشنایی با زمینه‌های کسب‌وکارهای جدید؛ ارتقای کیفیت دسترسی به خدمات و امکانات رفاهی و زیربنایی در روستا؛ توسعه و ترویج فناوری اطلاعات و ارتباطات (Ict) و افزایش مشارکت‌پذیری روستاییان و جذب گردشگر؛ کارگاه‌های آموزشی در زمینه کارآفرینی و کسب‌وکارهای گردشگری.	متغیرهای تأثیرگذار
مشارکت زنان و دختران در فعالیتهای اجتماعی؛ میزان برگزاری کلاس‌های آموزشی و مشاوره‌ای؛ میزان حضور مروجان برای ترویج کسب‌وکارهای جدید؛ حمایت از فارغ‌التحصیلان روستایی؛ وجود نیروی انسانی ماهر و باسواد و باتجربه برای شروع کسب‌وکارهای جدید در روستا.	متغیرهای تأثیرپذیر
میزان برگزاری کلاس‌های آموزش زبان‌های خارجه در تطابق با نیاز گردشگر.	متغیرهای مستقل (گسسته)
مشارکت در شناسایی افراد خلاق و نوآور.	متغیرهای مستقل (اهرمی ثانویه)
مشارکت در تصمیم‌گیری و اجرای فعالیتهای گوناگون؛ میزان دسترسی به وسایل حمل‌ونقل عمومی و هزینه‌های آن (تاکسی، اتوبوس، مینی‌بوس و غیره) در روستا؛ مشارکت و فرهنگ‌سازی ایجاد کسب‌وکارهای کارآفرینانه گردشگری.	متغیرهای مستقل (تنظیمی)
-	متغیرهای دوجبهی (ریسک)
-	متغیرهای دوجبهی (هدف)

مأخذ: یافته‌های پژوهش (۱۴۰۲)

می‌شود. در این میان، متغیرهای میزان فعالیت مدیران روستایی برای ایجاد گسترش کارآفرینی، آشنایی با زمینه‌های کسب‌وکارهای جدید (۳۰۳۱۰)؛ کارگاه‌های آموزشی در زمینه کارآفرینی و کسب‌وکارهای گردشگری (۲۹۶۳۲)؛ ارتقای کیفیت دسترسی به خدمات و امکانات رفاهی و زیربنایی در روستا (۲۷۸۶۸)؛ توسعه و ترویج فناوری اطلاعات و ارتباطات (Ict) و افزایش مشارکت‌پذیری روستاییان و جذب گردشگر (۲۷۲۸۴)؛ مشارکت در تصمیم‌گیری و اجرای فعالیت‌های مختلف (۲۶۶۱۷)؛ میزان دسترسی به وسایل حمل‌ونقل عمومی و هزینه‌های آن (تاکسی، اتوبوس، مینی‌بوس و غیره) در روستا (۲۵۷۹۷)؛ مشارکت و فرهنگ‌سازی ایجاد کسب‌وکارهای کارآفرینانه گردشگری (۲۴۸۰۴) به‌ترتیب دارای بیشترین ارزش ستونی و بیشترین میزان تأثیرگذاری در مقایسه با دیگر متغیرها بوده‌اند (شکل ۷b در سمت چپ).

با توجه به شکل ۷a در سمت راست، از میان ۱۴ متغیر بررسی شده برای شاخص عوامل اجتماعی - فرهنگی، میزان فعالیت مدیران روستایی برای ایجاد گسترش کارآفرینی، آشنایی با زمینه‌های کسب‌وکارهای جدید (۳۶)؛ کارگاه‌های آموزشی در زمینه کارآفرینی و کسب‌وکارهای گردشگری (۳۵)؛ ارتقای کیفیت دسترسی به خدمات و امکانات رفاهی و زیربنایی در روستا (۳۳)؛ توسعه و ترویج فناوری اطلاعات و ارتباطات (Ict) و افزایش مشارکت‌پذیری روستاییان و جذب گردشگر (۳۲)؛ مشارکت در تصمیم‌گیری و اجرای فعالیت‌های مختلف (۳۱)؛ میزان دسترسی به وسایل حمل‌ونقل عمومی و هزینه‌های آن (تاکسی، اتوبوس، مینی‌بوس و غیره) در روستا (۳۰) به‌ترتیب بالاترین ارزش ستونی و بیشترین میزان تأثیرگذاری را در مقایسه با دیگر متغیرها داشته‌اند. در تأثیر غیرمستقیم متغیرها بر یکدیگر، نرم‌افزار این متغیرها را به توان‌های ۲، ۳، ۴، ۵ و ... می‌رساند و آثار مربوط سنجیده

شکل ۷: نقشه روابط مستقیم (a سمت راست) و غیرمستقیم (b سمت چپ) بین متغیرهای اجتماعی - فرهنگی
 مأخذ: یافته‌های پژوهش (۱۴۰۲)

گرفته‌اند و بیشترین سهم را داشته‌اند. در سمت راست شکل ۸، متغیرهای میزان فعالیت مدیران روستایی برای ایجاد گسترش کارآفرینی؛ آشنایی با زمینه‌های کسب‌وکارهای جدید؛ کارگاه‌های آموزشی در زمینه کارآفرینی و کسب‌وکارهای گردشگری؛ ارتقای کیفیت دسترسی به خدمات و امکانات رفاهی و زیربنایی در روستا به‌ترتیب در رتبه اول تا سوم تأثیرگذاری غیرمستقیم قرار گرفته‌اند. برحسب ماتریس وابستگی

برحسب ماتریس تأثیرگذاری مستقیم و غیرمستقیم در شکل ۸، می‌توان گفت که شاخص‌های میزان فعالیت مدیران روستایی برای ایجاد گسترش کارآفرینی؛ آشنایی با زمینه‌های کسب‌وکارهای جدید؛ کارگاه‌های آموزشی در زمینه کارآفرینی و کسب‌وکارهای گردشگری؛ ارتقای کیفیت دسترسی به خدمات و امکانات رفاهی و زیربنایی در روستا به‌ترتیب در رتبه اول تا سوم تأثیرگذاری مستقیم قرار

بیشترین سهم را داشته‌اند. در قسمت سمت راست شکل ۹، متغیرهای میزان برگزاری کلاس‌های آموزشی و مشاوره‌ها، مشارکت زنان و دختران در فعالیت‌های اجتماعی، حمایت از فارغ‌التحصیلان روستایی در رتبه اول تا سوم وابستگی غیر مستقیم قرار گرفته‌اند.

مستقیم و غیرمستقیم در شکل ۹، می‌توان گفت که شاخص‌های میزان برگزاری کلاس‌های آموزشی و مشاوره‌ها؛ مشارکت زنان و دختران در فعالیت‌های اجتماعی؛ حمایت از فارغ‌التحصیلان روستایی به ترتیب در رتبه اول تا سوم وابستگی مستقیم قرار گرفته‌اند و

Classement par dépendance

Rank	Variable	Variable
1	اجتماعی 4-4	اجتماعی 4-4
2	اجتماعی 3-3	اجتماعی 3-3
3	اجتماعی 7-7	اجتماعی 7-7
4	اجتماعی 14-14	اجتماعی 14-14
5	اجتماعی 5-5	اجتماعی 5-5
6	اجتماعی 9-9	اجتماعی 9-9
7	اجتماعی 1-1	اجتماعی 8-8
8	اجتماعی 2-2	اجتماعی 1-1
9	اجتماعی 8-8	اجتماعی 2-2
10	اجتماعی 6-6	اجتماعی 13-13
11	اجتماعی 10-10	اجتماعی 10-10
12	اجتماعی 13-13	اجتماعی 6-6
13	اجتماعی 11-11	اجتماعی 11-11
14	اجتماعی 12-12	اجتماعی 12-12

Classify variables according to their influx

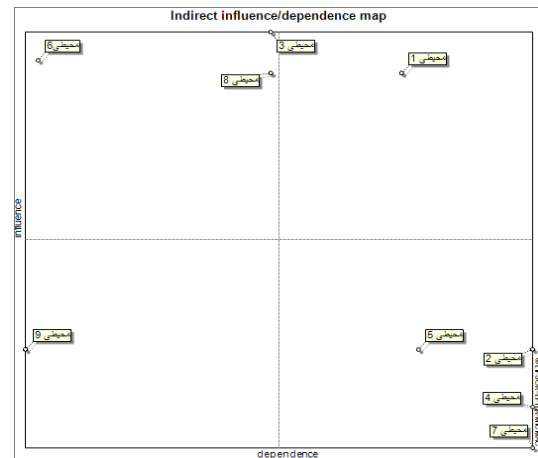
Rank	Variable	Variable
1	اجتماعی 6-6	اجتماعی 6-6
2	اجتماعی 13-13	اجتماعی 13-13
3	اجتماعی 11-11	اجتماعی 11-11
4	اجتماعی 12-12	اجتماعی 12-12
5	اجتماعی 2-2	اجتماعی 2-2
6	اجتماعی 8-8	اجتماعی 8-8
7	اجتماعی 9-9	اجتماعی 9-9
8	اجتماعی 1-1	اجتماعی 1-1
9	اجتماعی 3-3	اجتماعی 10-10
10	اجتماعی 10-10	اجتماعی 3-3
11	اجتماعی 14-14	اجتماعی 14-14
12	اجتماعی 4-4	اجتماعی 4-4
13	اجتماعی 7-7	اجتماعی 7-7
14	اجتماعی 5-5	اجتماعی 5-5

شکل ۹: طبقه‌بندی متغیرها اجتماعی - فرهنگی براساس میزان وابستگی مستقیم (سمت چپ) و غیر مستقیم (سمت راست)

شکل ۸: طبقه‌بندی متغیرهای اجتماعی - فرهنگی براساس میزان تأثیر مستقیم (سمت چپ) و غیر مستقیم (سمت راست)

نقشه پراکندگی خروجی تأثیرات مستقیم و تأثیرات غیرمستقیم (بیشترین توزیع و پراکندگی شاخص‌ها را متغیرهای وابسته و تأثیرگذار نشان می‌دهند).

پیشران‌های محیطی کارآفرینی و کسب و کارهای گردشگری اثرگذار بر پایداری در دوره پسا کرونا

شکل ۱۰: وضعیت اثرگذاری مستقیم (a سمت راست) و غیر مستقیم (b سمت چپ) عوامل محیطی

مأخذ: یافته‌های پژوهش (۱۴۰۲)

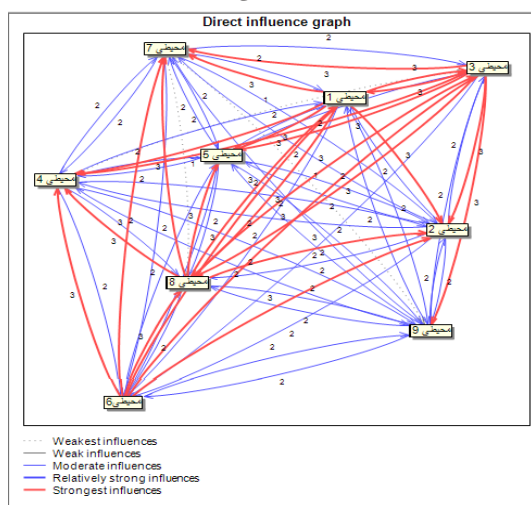
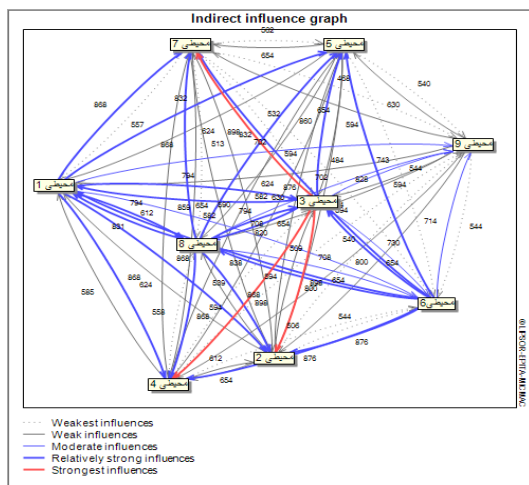

جدول ۶: تحلیل وضعیت اثرگذاری عوامل محیطی

نوع متغیر	شاخص‌های مربوط
متغیرهای تأثیرگذار	حفاظت از منابع آب و خاک؛ محافظت از چشم‌اندازها و اکوسیستم‌های طبیعی در روستا؛ بهره‌برداری از منابع طبیعی با توجه به اصول پایداری.
متغیرهای تأثیر پذیر	افزایش جاذبه‌های طبیعی و مصنوعی منطقه؛ بهبود وضعیت پوشش جنگل و مرتع در ناحیه مورد مطالعه؛ حفاظت از آثار و یادمان‌های تاریخی و فرهنگی در روستا؛ تشویق به توسعه مجدد نواحی طبیعی و تاریخی روستا.
متغیرهای مستقل (گسسته)	حفظ و حراست از منابع در مقابل آلودگی‌های زیست‌محیطی.
متغیرهای مستقل (اهرمی ثانویه)	-
متغیرهای مستقل (تنظیمی)	-
متغیرهای دوجویی (ریسک)	توجه بیشتر روستاییان به حفظ محیط.
متغیرهای دوجویی (هدف)	-

با توجه به شکل ۱۱a در سمت راست، از میان ۹ متغیر بررسی شده برای شاخص عوامل محیطی، حفاظت از منابع آب و خاک (۲۳)؛ بهره‌برداری از منابع طبیعی با توجه به اصول پایداری (۲۲)؛ محافظت از چشم‌اندازها و اکوسیستم‌های طبیعی در روستا (۲۲)؛ توجه بیشتر روستاییان به حفظ محیط (۲۲) به ترتیب بالاترین ارزش ستونی و بیشترین میزان تأثیرگذاری را در مقایسه با دیگر متغیرها داشته‌اند. در تأثیر غیرمستقیم متغیرها بر یکدیگر، نرم‌افزار این متغیرها را به توان‌های ۲، ۳، ۴، ۵ و ... می‌رساند و آثار مربوط

در این میان، متغیرهای حفاظت از منابع آب و خاک (۷۴۹۹)؛ محافظت از چشم‌اندازها و اکوسیستم‌های طبیعی در روستا (۷۳۲۰)؛ بهره‌برداری از منابع طبیعی با توجه به اصول پایداری (۷۲۳۸)؛ توجه بیشتر روستاییان به حفظ محیط (۷۲۳۸) به ترتیب دارای بیشترین ارزش ستونی و بیشترین میزان تأثیرگذاری در مقایسه با دیگر متغیرها بوده‌اند (شکل ۱۱b در سمت چپ).

شکل ۱۱: روابط مستقیم (a سمت راست) و غیرمستقیم (b سمت چپ) بین متغیرهای محیطی

غیرمستقیم در شکل ۱۳، می‌توان گفت که افزایش جاذبه‌های طبیعی و مصنوعی منطقه؛ بهبود وضعیت پوشش جنگل و مرتع؛ تشویق به توسعه مجدد نواحی طبیعی و تاریخی روستا به ترتیب در رتبه اول تا سوم وابستگی مستقیم قرار گرفته‌اند و بیشترین سهم را داشته‌اند. در قسمت سمت راست شکل ۱۳، متغیرهای افزایش جاذبه‌های طبیعی و مصنوعی منطقه؛ بهبود وضعیت پوشش جنگل و مرتع؛ تشویق به توسعه مجدد نواحی طبیعی و تاریخی روستا به ترتیب در رتبه اول تا سوم وابستگی غیرمستقیم قرار گرفته‌اند.

Classement par dépendance

Rank	Variable
1	هیچلی 2-2
2	هیچلی 4-4
3	هیچلی 7-7
4	هیچلی 1-1
5	هیچلی 5-5
6	هیچلی 3-3
7	هیچلی 8-8
8	هیچلی 6-6
9	هیچلی 9-9

Variable
هیچلی 2-2
هیچلی 4-4
هیچلی 7-7
هیچلی 5-5
هیچلی 1-1
هیچلی 3-3
هیچلی 8-8
هیچلی 6-6
هیچلی 9-9

Classify variables according to their

Rank	Variable
1	هیچلی 3-3
2	هیچلی 1-1
3	هیچلی 6-6
4	هیچلی 8-8
5	هیچلی 2-2
6	هیچلی 5-5
7	هیچلی 9-9
8	هیچلی 4-4
9	هیچلی 7-7

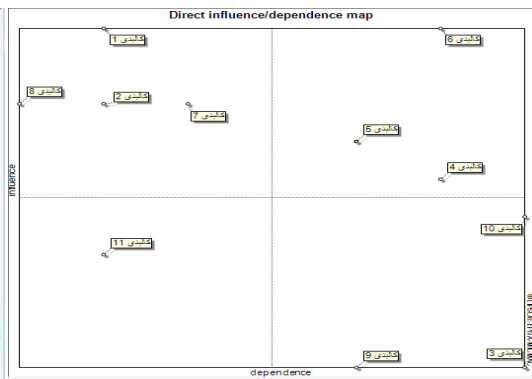
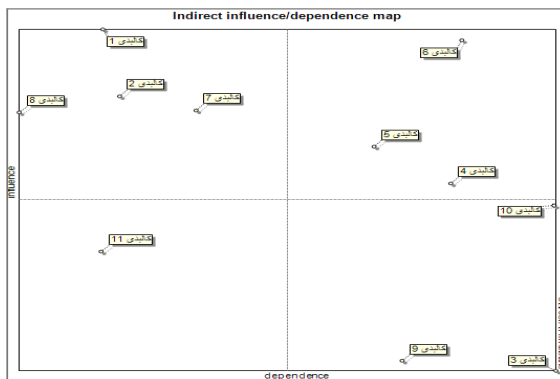
Variable
هیچلی 3-3
هیچلی 6-6
هیچلی 1-1
هیچلی 8-8
هیچلی 2-2
هیچلی 5-5
هیچلی 9-9
هیچلی 4-4
هیچلی 7-7

شکل ۱۳: طبقه‌بندی متغیرها محیطی براساس میزان وابستگی مستقیم (سمت چپ) و غیرمستقیم (سمت راست)

شکل ۱۲: طبقه‌بندی متغیرهای محیطی براساس میزان تأثیر مستقیم (سمت چپ) و غیرمستقیم (سمت راست)

نقشه، پراکندگی خروجی تأثیرات مستقیم و تأثیرات غیرمستقیم (بیشترین توزیع و پراکندگی شاخص‌ها را متغیرهای تأثیرگذار نشان می‌دهند).

پیشران‌های کالبدی - فضایی کارآفرینی و کسب‌وکارهای گردشگری اثرگذار بر پایداری در دوره پساکرونا

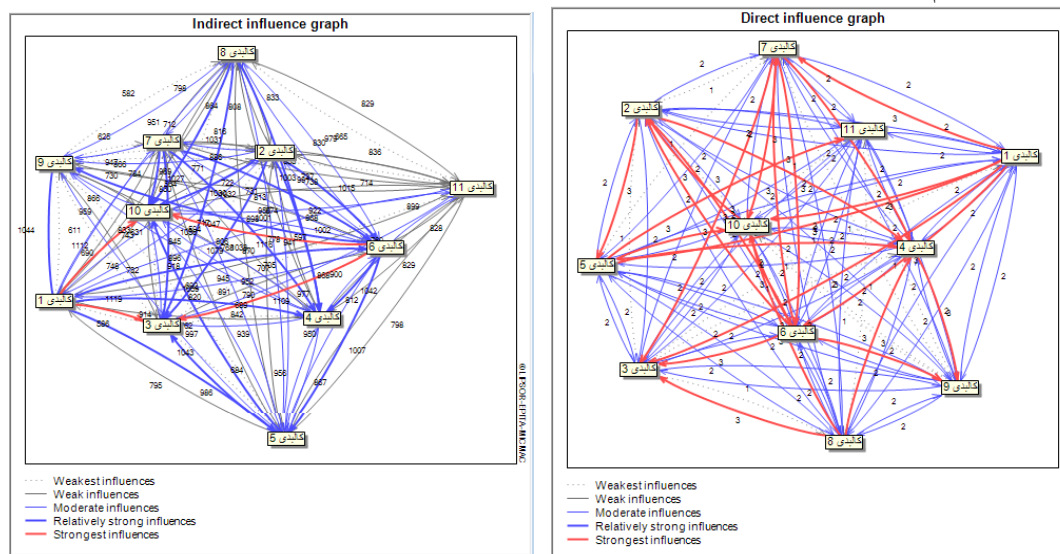
شکل ۱۴: وضعیت اثرگذاری مستقیم (a سمت راست) و غیرمستقیم (b سمت چپ) عوامل کالبدی - فضایی
 مأخذ: یافته‌های پژوهش (۱۴۰۲)

جدول ۷: تحلیل وضعیت اثرگذاری عوامل کالبدی - فضایی

نوع متغیر	شاخص‌های مربوط
متغیرهای تأثیرگذار	وجود زیرساخت‌های فیزیکی مناسب؛ ایجاد زیرساخت‌های عمومی مناسب روستا همچون آب و برق و گاز و تلفن، اینترنت؛ دسترسی به وسایل حمل‌ونقل مناسب دسترسی ارتباطی؛ توجه به برقراری امنیت در روستا.
متغیرهای تأثیرپذیر	امکان استفاده از زیرساخت‌های مناسب ارتباطی مخابرات و پست‌بانک؛ توجه مردم به زیباسازی روستا و همکاری در زیباسازی آن؛ ایجاد مراکز اداری و پستی (دام‌پزشکی، مطب، داروخانه دام‌پزشکی، پست‌بانک و دفتر مخابرات).
متغیرهای مستقل (گسسته)	-
متغیرهای مستقل (اهرمی ثانویه)	بهبود وضعیت مراکز بهداشت با امکانات بیشتر و بهتر
متغیرهای مستقل (تنظیمی)	-
متغیرهای دوجویی (ریسک)	افزایش ساخت‌وساز اقامتگاه‌های گردشگری هتل، مهمان‌سرا و غیره؛ بهبود وضعیت معابر داخلی و راه‌های ارتباطی؛ کیفیت جاده‌ها.
متغیرهای دوجویی (هدف)	وجود وسیله نقلیه برای حمل کالا به بازار و مراکز فروش

و تأثیرگذاری بالا است. در تأثیر غیرمستقیم متغیرها بر یکدیگر، نرم‌افزار این متغیرها را به توان‌های ۲، ۳، ۴، ۵ و ... می‌رساند و آثار مربوط سنجدیده می‌شود. در این میان، متغیرهای وجود زیرساخت‌های فیزیکی مناسب (۱۰۹۹۰)؛ بهبود وضعیت معابر داخلی و راه‌های ارتباطی کیفیت جاده‌ها (۱۰۸۷۰)؛ ایجاد زیرساخت‌های عمومی مناسب روستا همچون آب و برق و گاز و تلفن و اینترنت (۱۰۲۴۷)؛ دسترسی به وسایل حمل‌ونقل مناسب دسترسی ارتباطی (۱۰۰۹۰)؛ توجه به برقراری امنیت در روستا (۱۰۰۶۸) به ترتیب دارای بیشترین ارزش ستونی محاسبه‌شده و بیشترین میزان تأثیرگذاری در مقایسه با دیگر متغیرها بوده‌اند (شکل ۱۵b سمت چپ).

با توجه به شکل ۱۵a در سمت راست، از میان ۱۱ متغیر بررسی شده برای شاخص عوامل کالبدی - فضایی، بهبود وضعیت معابر داخلی و راه‌های ارتباطی (کیفیت جاده‌ها) (۲۵)؛ وجود زیرساخت‌های فیزیکی مناسب (۲۵)؛ توجه به برقراری امنیت در روستا (۲۳)؛ دسترسی به وسایل حمل‌ونقل مناسب (دسترسی ارتباطی) (۲۳)؛ ایجاد زیرساخت‌های عمومی مناسب روستا همچون آب و برق و گاز و تلفن و اینترنت (۲۳)؛ افزایش ساخت‌وساز اقامتگاه‌های گردشگری (مانند هتل، مهمان‌سرا) (۲۲) به ترتیب بالاترین ارزش ستونی محاسبه‌شده و بیشترین میزان تأثیرگذاری را در مقایسه با دیگر متغیرها داشته‌اند. به عبارتی، مهم‌ترین ویژگی این متغیرها تأثیرپذیری پایین

شکل ۱۵: روابط مستقیم (a سمت راست) و غیرمستقیم (b سمت چپ) بین متغیرهای کالبدی - فضایی

شکل ۱۷، می‌توان گفت که شاخص‌های امکان استفاده از زیرساخت‌های مناسب ارتباطی مخابرات و پست‌بانک؛ ایجاد مراکز اداری و پستی (دام‌پزشکی، مطب، داروخانه دام‌پزشکی، پست‌بانک و دفتر مخابرات)؛ وجود وسیله نقلیه برای حمل کالا به بازار و مراکز فروش به ترتیب در رتبه اول تا سوم وابستگی مستقیم قرار گرفته‌اند و بیشترین سهم را داشته‌اند. در سمت راست شکل ۱۷، متغیرهای امکان استفاده از زیرساخت‌های مناسب ارتباطی مخابرات و پست‌بانک؛ ایجاد مراکز اداری و پستی (دام‌پزشکی، مطب، داروخانه دام‌پزشکی، پست‌بانک و دفتر مخابرات) و بهبود وضعیت معابر داخلی و راه‌های ارتباطی (کیفیت جاده‌ها) به ترتیب در رتبه اول تا سوم وابستگی غیرمستقیم قرار گرفته‌اند.

Classify variables according to their infl

Rank	Variable	Variable
1	کلیدی 1-1	کلیدی 1-1
2	کلیدی 6-6	کلیدی 6-6
3	کلیدی 2-2	کلیدی 2-2
4	کلیدی 7-7	کلیدی 7-7
5	کلیدی 8-8	کلیدی 8-8
6	کلیدی 5-5	کلیدی 5-5
7	کلیدی 4-4	کلیدی 4-4
8	کلیدی 10-10	کلیدی 10-10
9	کلیدی 11-11	کلیدی 11-11
10	کلیدی 3-3	کلیدی 9-9
11	کلیدی 9-9	کلیدی 3-3

شکل ۱۷: طبقه‌بندی متغیرها کالبدی براساس میزان وابستگی مستقیم (سمت چپ) و غیرمستقیم (سمت راست)

کسب‌وکارهای گردشگری با مقدار اثرگذاری خالص (+۷)؛ ارتقای کیفیت دسترسی به خدمات و امکانات رفاهی و زیربنایی در روستا با مقدار اثرگذاری خالص (+۶)؛ توسعه و ترویج فناوری اطلاعات و ارتباطات (Ict) و افزایش مشارکت‌پذیری روستاییان و جذب گردشگر با مقدار اثرگذاری خالص (+۵)؛ محافظت از چشم‌اندازها و اکوسیستم‌های طبیعی در روستا با مقدار اثرگذاری خالص (+۶)؛ حفاظت از منابع آب و خاک با مقدار اثرگذاری خالص (+۵)؛ بهره‌برداری از منابع طبیعی با توجه به اصول پایداری با مقدار اثرگذاری خالص (+۴)؛ وجود زیرساخت‌های فیزیکی مناسب با مقدار اثرگذاری خالص (+۶)؛ توجه به برقراری امنیت در روستا با مقدار اثرگذاری خالص (+۵)؛ ایجاد زیرساخت‌های عمومی مناسب روستا همچون آب و برق و گاز و تلفن و اینترنت با مقدار اثرگذاری خالص (+۴)؛ دسترسی به وسایل حمل‌ونقل مناسب (دسترسی ارتباطی) با مقدار

ماتریس تأثیرگذاری مستقیم و غیرمستقیم در شکل ۱۶ نشان می‌دهد که شاخص‌های وجود زیرساخت‌های فیزیکی مناسب؛ بهبود وضعیت معابر داخلی و راه‌های ارتباطی (کیفیت جاده‌ها)؛ ایجاد زیرساخت‌های عمومی مناسب روستا همچون آب و برق و گاز و تلفن و اینترنت به ترتیب در رتبه اول تا سوم تأثیرگذاری مستقیم قرار گرفته‌اند و بیشترین سهم را داشته‌اند. در سمت راست شکل ۱۶، متغیرهای وجود زیرساخت‌های فیزیکی مناسب؛ بهبود وضعیت معابر داخلی و راه‌های ارتباطی (کیفیت جاده‌ها)؛ ایجاد زیرساخت‌های عمومی مناسب روستا همچون آب و برق و گاز و تلفن و اینترنت به ترتیب در رتبه اول تا سوم تأثیرگذاری غیرمستقیم قرار گرفته‌اند. برحسب ماتریس وابستگی مستقیم و غیرمستقیم در

Classement par dépendance

Rank	Variable	Variable
1	کلیدی 3-3	کلیدی 3-3
2	کلیدی 10-10	کلیدی 10-10
3	کلیدی 4-4	کلیدی 6-6
4	کلیدی 6-6	کلیدی 4-4
5	کلیدی 5-5	کلیدی 9-9
6	کلیدی 9-9	کلیدی 5-5
7	کلیدی 7-7	کلیدی 7-7
8	کلیدی 1-1	کلیدی 2-2
9	کلیدی 2-2	کلیدی 1-1
10	کلیدی 11-11	کلیدی 11-11
11	کلیدی 8-8	کلیدی 8-8

شکل ۱۶: طبقه‌بندی متغیرهای کالبدی براساس میزان تأثیر مستقیم (سمت چپ) و غیرمستقیم (سمت راست)

در مجموع، از میان ۵۴ شاخص در ۴ دسته عوامل اقتصادی، اجتماعی-فرهنگی، محیطی و کالبدی - فضایی در نهایت ۱۵ پیشران کلیدی به‌عنوان مهم‌ترین پیشران‌های آتی تأثیرگذار شناخته شدند. در نهایت، پیشران‌های کلیدی تأثیرگذار استخراج و در جدول ۸ ارائه شدند که عبارت هستند از: پیشران ایجاد کسب‌وکارهای مرتبط با اقامتگاه‌های بوم‌گردی با مقدار اثرگذاری خالص (+۱۲)؛ تشویق سرمایه‌گذاران محلی برای ایجاد فرصت‌های شغلی با مقدار اثرگذاری خالص (+۱۰)؛ دسترسی به عوامل تولید و خدمات حمایتی با مقدار اثرگذاری خالص (+۷)؛ تشویق و به‌کارگیری جوانان برای ایجاد کسب‌وکارهای جدید با مقدار اثرگذاری خالص (+۶)؛ میزان فعالیت مدیران روستایی برای ایجاد گسترش کارآفرینی، آشنایی با زمینه‌های کسب‌وکارهای جدید با مقدار اثرگذاری خالص (+۸)؛ کارگاه‌های آموزشی در زمینه کارآفرینی و

اثرگذاری خالص (+۳). درنهایت، پیشران‌های کلیدی تأثیرگذار استخراج و در جدول ۸ ارائه شدند.

جدول ۸: پیشران‌های نهایی کلیدی کارآفرینی و کسب‌وکارهای گردشگری اثرگذاری بر پایداری توسعه روستایی در دوره پسا کرونا براساس مدل تحلیل ساختاری

ردیف	پیشران	خالص اثرگذاری مستقیم	خالص اثرگذاری غیرمستقیم
۱	ایجاد کسب‌وکارهای مرتبط با اقامتگاه‌های بوم‌گردی	۱۲	۲۰۲۲۸
۲	تشویق سرمایه‌گذاران محلی برای ایجاد فرصت‌های شغلی	۱۰	۱۷۲۶۶
۳	دسترسی به عوامل تولید و خدمات حمایتی	۷	۱۲۴۷۹
۴	تشویق و به‌کارگیری جوانان برای ایجاد کسب‌وکارهای جدید	۶	۱۱۶۰۳
۵	میزان فعالیت مدیران روستایی برای ایجاد گسترش کارآفرینی، آشنایی با زمینه‌های کسب‌وکارهای جدید	۸	۶۲۰۲
۶	کارگاه‌های آموزشی در زمینه کارآفرینی و کسب‌وکارهای گردشگری	۷	۵۴۷۴
۷	ارتقای کیفیت دسترسی به خدمات و امکانات رفاهی و زیربنایی در روستا	۶	۴۴۸۸
۸	توسعه و ترویج فناوری اطلاعات و ارتباطات (ICT) و افزایش مشارکت‌پذیری روستاییان و جذب گردشگر	۵	۳۹۰۴
۹	محافظت از چشم‌اندازها و اکوسیستم‌های طبیعی در روستا	۶	۱۸۴۰
۱۰	حفاظت از منابع آب و خاک	۵	۱۴۶۵
۱۱	بهره‌برداری از منابع طبیعی با توجه به اصول پایداری	۴	۱۲۰۴
۱۲	وجود زیرساخت‌های فیزیکی مناسب	۶	۲۴۸۶
۱۳	توجه به برقراری امنیت در روستا	۵	۱۹۳۴
۱۴	ایجاد زیرساخت‌های عمومی مناسب روستا همچون آب و برق و گاز و تلفن و اینترنت	۴	۱۶۶۹
۱۵	دسترسی به وسایل حمل‌ونقل مناسب (دسترسی ارتباطی)	۳	۱۱۷۴

مأخذ: یافته‌های پژوهش

بحث و نتیجه‌گیری

بهتر و امیدوارتر ایجاد کرد، همسویی دارد. همچنین، با نتایج مطالعه حیدری تاش‌کیبود و همکاران (۲۰۲۱) همسو است. نتایج این مطالعه نشان داد که، در بین تمامی شاخص‌های مطرح‌شده در خصوص مدیریت یکپارچه گردشگری و پرهیز از منفعت‌گرایی گروهی و موازی‌کاری در زمینه توسعه و بهبود عملکرد گردشگری شهری، همکاری با نهادهای بین‌المللی در چهارچوب مقررات تدوین‌شده و گردشگر محور، تبادلات بین‌المللی و مرزهای مهم استان، معافیت‌های مالیاتی و تشویق مؤسسات گردشگری به افزایش سرمایه‌گذاری، ایجاد ارتباط مناسب میان سازمان‌های تصمیم‌گیر و نهادهای مردمی به منظور اتخاذ رویکردهای صحیح و سیاست‌گذاری مناسب، شناسایی دقیق چالش‌ها و پتانسیل‌های فراروی حوزه‌های تحول ساختار و مفهوم گردشگری به‌عنوان کلیدی‌ترین عوامل در بهبود

پژوهش حاضر با هدف شناسایی و تحلیل پیشران‌های کلیدی کارآفرینی و کسب‌وکارهای گردشگری اثرگذار بر پایداری روستاهای هدف گردشگری چهارمحال و بختیاری در دوره پسا کرونا تدوین شده است. برای رسیدن به هدف مورد نظر، نخست، ۳۶ نفر از کارشناسان، متخصصان و استادان دانشگاهی، مالکان کسب‌وکارها و مسئولان اجرایی به‌عنوان نمونه برای مشارکت در این پژوهش انتخاب شدند. در این قسمت، یافته‌های پژوهش با نتایج یافته‌های دیگر پژوهشگران مقایسه شد. پژوهش حاضر با نتایج مطالعه لوفان (۲۰۲۱) که معتقد است می‌توان از رویکرد دانش آینده‌پژوهی برای صنعت گردشگری استفاده کرد و در پیش‌بینی، برنامه‌ریزی، مدیریت صحیح، خوش‌بین بودن و تأمل درباره آینده، موقعیتی

روستاهای مورد مطالعه با توجه به قابلیت‌ها و توانمندی‌های بالقوه و بالفعل این منطقه و اجرایی کردن آن توسط مدیران توانمند، ایجاد اقامتگاه‌های بوم‌گردی، ارتقای حس امنیت گردشگران، ایجاد پایگاه‌های اطلاع‌رسانی مناسب در محیط اینترنت و شبکه‌های اجتماعی در زمینه معرفی روستاهای هدف گردشگری استان چهارمحال و بختیاری و آثار طبیعی و تفریحی آن، فراهم کردن خدمات حمل‌ونقل و ارتباطات، ایجاد خدمات ناشی از زیرساخت‌های رفاهی از قبیل هتل و رستوران و ایجاد خدمات حاصل از سیستم‌های سلامتی و پزشکی (مانند درمانگاه، اورژانس، بیمارستان).

منابع فارسی که معادل لاتین آن‌ها در فهرست منابع آمده است

افتخاری، عبدالرضا و سجاسی قیداری، حمداله (۱۳۹۲). توسعه روستایی با تأکید بر کارآفرینی. تهران: انتشارات سمت.

ایمانی، بهرام، ناصری‌منش، علی و آرامی، ابراهیم (۱۳۹۷). ارزیابی اثرگذاری شاخص‌ها و زمینه‌های مساعد کارآفرینی روستایی در توسعه بهینه کارآفرینی روستایی (مطالعه موردی: روستاهای شهرستان اردبیل). مطالعات برنامه‌ریزی سکونتگاه‌های انسانی (چشم‌انداز جغرافیایی)، ۱۳(۴)، ۱۰۴۳-۱۰۵۵. http://jshsp.iaurasht.ac.ir/article_664049.html

حیدری تاشه کیود، اکبر، صبوری، مرضیه، قاسم‌زاده، راضیه و شیرازیان، امیرحسین (۱۴۰۰). تحلیل پیش‌ران‌های کلیدی و مؤثر بر توسعه پایدار گردشگری شهر مشهد، کنفرانس ملی معماری، عمران، شهرسازی و افق‌های هنر اسلامی در بیانیه گام دوم انقلاب، تبریز. <https://civilica.com/doc/1251897>

رضوانی، محمدرضا (۱۳۸۳). مقدمه‌ای بر برنامه‌ریزی توسعه روستایی در ایران. تهران: انتشارات قومس.

رضوانی، محمدرضا و نجارزاده، محمد (۱۳۸۷). بررسی و تحلیل زمینه‌های کارآفرینی روستاییان در فرایند توسعه نواحی روستایی (مطالعه موردی: دهستان برآن جنوبی شهرستان اصفهان). فصلنامه توسعه

وضعیت گردشگری شهر مشهد شناخته شدند. این پژوهش همچنین با نگرش پولوخینا و همکاران (2021) و یانگ و همکاران (2021)، که معتقد بودند شیوع و گسترش کووید-۱۹ نه تنها کاستی‌های صنعت گردشگری روستایی را آشکار کرد، بلکه فرصت‌های جدیدی را برای توسعه آینده صنعت گردشگری روستایی فراهم کرد، همسو است. نتایج این پژوهش با نتایج پژوهش کریستیان و همکاران (2021) همسو است؛ طبق پژوهش کریستیان و همکاران (2021)، همه‌گیری کووید-۱۹ باعث رکود صنعت گردشگری شده است و همچنین باعث شده است سهام‌داران گردشگری، که درآمد خود را از دست دادند، به بخش‌های دیگر روی آورند و به دنبال مشاغل دیگری باشند. افزون‌براین، با پژوهش سهیل و همکاران (2019) همسو است که معتقد هستند توسعه گردشگری نیازمند سیاست‌ها و رویه‌های نوینی در بازاریابی گردشگری است، به طوری که این سیاست‌ها بتوانند نقش مورد نیاز را در موفقیت بازاریابی گردشگری ایفا کنند. بدین منظور، استفاده از آینده‌نگری استراتژیک در بهبود بازاریابی گردشگری پس از کووید-۱۹ اهمیت بسیاری دارد.

بیکاری و کمبود فرصت‌های شغلی از مشکلات اصلی روستاها به‌ویژه در بین جوانان روستایی است. بنابراین، افزایش اشتغال در نواحی روستایی می‌تواند از طریق توسعه کارآفرینی و کسب‌وکارهای گردشگری ایجاد شود. گردشگری یکی از مهم‌ترین راه‌های توسعه و رشد اقتصادی در جهان به شمار می‌رود که در سال‌های اخیر تأثیرات بسیاری در وضعیت اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جهان داشته است. اشتغال‌زایی، ارزآوری، تعادل منطقه‌ای، کمک به صلح جهانی، کمک به سرمایه‌گذاری در میراث فرهنگی، بهسازی محیط، کمک به بهسازی زیستگاه‌های حیات وحش، توسعه نواحی دارای جاذبه‌های گردشگری و جلوگیری از برون‌کوچی جمعیت از جمله مزایای این صنعت هستند. در واقع، از عوامل مؤثر در پایداری توسعه مناطق روستایی توسعه فضای کارآفرینی و کسب‌وکارهای گردشگری است؛ زیرا توسعه گردشگری می‌تواند، با خلق فرصت‌های جدید برای اشتغال و درآمدزایی، فقرزدایی و ترویج استراتژی احیای روستایی و تحقق اهداف چندگانه، در بهبود وضع اقتصادی و معیشتی روستاها بسیار اثرگذار باشد.

بر این اساس، برای توسعه و گسترش کارآفرینی و کسب‌وکارهای گردشگری اثرگذار بر پایداری روستاهای مورد مطالعه در دوران پساکرونا برنامه‌های عملی زیر را می‌توان پیشنهاد کرد: تهیه طرح جامع گردشگری

- Gü nzel-Jensen, F., Korsgaard, S., & Müller, S. (2014, June). A note of caution on systematic literature reviews in entrepreneurship research. In ICSB world conference 2014. <https://portal.findresearcher.sdu.dk/en/publications/a-note-of-caution-on-systematic-literature-reviews-in-entrepreneu>
- Hall, A., Parsonage, D., Poole, L. B., & Karplus, P. A. (2010). Structural evidence that peroxiredoxin catalytic power is based on transition-state stabilization. *Journal of molecular biology*, 402(1), 194-209. <https://doi.org/10.1016/j.jmb.2010.07.022>
- Harchandani, P., & Shome, S. (2021). Global tourism and COVID-19: An impact assessment. *Tourism: An International Interdisciplinary Journal*, 69(2), 262-280. <https://doi.org/10.37741/t.69.2.7>
- Heydari Tashe Kaboud, A., Sabouri, M., Qasimzadeh, R., & Shirazian, A. (2021). Analysis of key and effective drivers on the sustainable development of tourism in Mashhad, National Conference on Architecture, Civil Engineering, Urban Planning and Islamic Art Horizons in the Second Step Statement of the Revolution, Tabriz. <https://civilica.com/doc/1251897> [In Persian]
- Imani, B., Naseri Menesh, A., & Arami, I. (2018). Evaluating the effectiveness of indicators and favorable areas of rural entrepreneurship in the optimal development of rural entrepreneurship (case study: villages of Ardabil city). *Human settlement planning studies (Geographic Perspective)*, 13(4), 1043-1055. http://jshsp.iaurasht.ac.ir/article_664049.html [In Persian]
- Jones, P., & Comfort, D. (2020). The COVID-19 Crisis, Tourism and Sustainable Development. https://jed.ut.ac.ir/article_22970_19f1b095a405fa008ab5f4e9bc53bc76.pdf
- کارآفرینی، (۲۱)، ۱۸۲-۱۶۱. https://jed.ut.ac.ir/article_22970_19f1b095a405fa008ab5f4e9bc53bc76.pdf
- رمضانزاده، مهدی، حسن‌زال، محمد و حبیب‌تبار، سارا (۱۴۰۱). پیشران‌های موفقیت کسب‌وکارهای گردشگری در پسا کرونا (مطالعه موردی: مازندران). برنامه‌ریزی و توسعه گردشگری. <https://civilica.com/doc/1525159>
- صفایی‌پور، مسعود و مرادی، هوشنگ (۱۴۰۲). شناسایی پیشران‌های کلیدی مؤثر بر آینده توسعه گردشگری مذهبی شهر مهران. <https://civilica.com/doc/1812002>
- کلابی، امیرمحمد و کریمی‌راد، سیمین (۱۳۹۹). نو سازی استراتژیک کارآفرینانه در دوران پسا کرونا؛ شرکت‌های فعال در صنعت گردشگری. مطالعات مدیریت گردشگری، ۱۵، ۲۸۵-۳۰۸. <https://doi.org/10.22054/tms.2020.52807.2330>
- لوفان، علی (۱۴۰۰). بررسی رویکرد آینده‌پژوهی بر بحران کرونا کوید-۱۹ در صنعت گردشگری، کنفرانس بین‌المللی مدیریت، گردشگری و تکنولوژی، دوره ۲. <https://civilica.com/doc/1229073>

منابع

- Dobrev, S., & Barnett, W. (2005). Organizational Roles and Transition to Entrepreneurship. *Academy of Management Journal*, 48(3), 433-449. <https://doi.org/10.5465/amj.2005.17407910>
- Eftekhari, A., & Sejasi-Qaidari, H. (2013). Rural Development with Emphasis on Entrepreneurship. *Semat Publications, second edition*. [In Persian]
- Gössling, S., Scott, D., & Hall, C. M. (2020). Pandemics, tourism and global change: a rapid assessment of COVID-19. *Journal of Sustainable Tourism*, 29(1), 1-20. <https://doi.org/10.1080/09669582.2020.1758708>

- Cancer cell*, 15(1), 67-78. <http://dx.doi.org/10.1016/j.ccr.2008.12.005>
- Polukhina, A., Sheresheva, M., & Efremova, M. (2021). The Concept of Sustainable Rural Tourism Development in the Face of COVID-19 Crisis: Evidence from Russia. *Journal of Risk and Financial Management*, 14(1), 38. <https://doi.org/10.3390/jrfm14010038>
- Ramzanzadeh, M., Hasanzal, M., & Habib-Tabar, S. (2022). drivers of tourism business success in post-corona (case study: Mazandaran). *Tourism planning and development*. <https://civilica.com/doc/1525159> [In Persian]
- Rezvani, M. R. (2004). Introduction to Rural Development Planning in Iran. Tehran: *Qoums Publications*. [In Persian]
- Rezvani, M. R., & Najarzadeh, M. (2008). Survey and analysis of the fields of entrepreneurship of rural people in the development process of rural areas, a case study, South Baran Dehistan, Isfahan city. *Entrepreneurship Development Quarterly*, 1(2), 161-182. <https://jed.ut.ac.ir/>
- Safaipour, M., & Moradi, H. (2023). Identifying the key drivers affecting the future development of religious tourism in Mehran. <https://civilica.com/doc/1812002> [In Persian]
- Tambrallimath, V., Keshavamurthy, R., Badari, A., Ramesh, L., & Raj, G. (2021). Emergence of additive manufacturing in global scale during the crisis of 2019-nCoV (novel corona virus). *Materials Today: Proceedings*, 45, 6813-6817. <https://doi.org/10.1016/j.matpr.2020.12.999>.
- Trunfio, M., & Pasquinelli, C. (2021). Smart technologies in the Covid-19 crisis: Managing tourism flows and shaping visitors' behaviour. *European Journal of Tourism Research*, 29,
- Athens Journal of Tourism*, 7(2), 75-86. <https://doi.org/10.30958/ajt%2Fv7i2>
- Kåberger, T. (2002). Swedish nuclear power and economic rationalities. *Energy & Environment*, 13(2), 191-206. <https://doi.org/10.1260/0958305021501173>
- Kalabi, A., & Karimirad, S. (2020), Entrepreneurial strategic renewal in the post-corona era; Companies active in the tourism industry. *Tourism Management Studies*, 15, 285-308. <https://doi.org/10.22054/tms.2020.52807.2330> [In Persian]
- Kim, Young-Jin, Lee, Sung-hee, Son, Yong-hoon. (2021). Changes and Applications of Rural Tourism in the Post-COVID-19 Era through Social Data Analysis, 27(4), 43-54. <https://doi.org/10.7851/ksrp.2021.27.4.043>
- Kristiana, Y., Pramono, R., & Brian, R. (2021). Adaptation strategy of tourism industry stakeholders during the COVID-19 pandemic: A case study in Indonesia. *The Journal of Asian Finance, Economics and Business*, 8(4), 213-223. <https://doi.org/10.13106/jafeb.2021.vol8.no4.0213>
- Liu, Y., Gayle, A. A., Wilder-Smith, A., & Rocklöv, J. (2020). The reproductive number of COVID-19 is higher compared to SARS coronavirus. *Journal of travel medicine*. <https://doi.org/10.1093/jtm/taaa021>
- Loafan, A. (2021). Investigating the future research approach to the crisis of Corona Covid-19 in the tourism industry, international conference on management, tourism and technology; Period 2. <https://civilica.com/doc/1229073> [In Persian]
- Otto, T., Horn, S., Brockmann, M., Eilers, U., Schütttrumpf, L., Popov, N., ... & Eilers, M. (2009). Stabilization of N-Myc is a critical function of Aurora A in human neuroblastoma.

- World Travel Tourism Council (WTTC) (2019). Key Highlights - Economic Impact Of Cities. (2019). <https://mpira.ub.uni-muenchen.de/103515/>
- Yang, H., Liu, H., Chen, Y., Zhu, C., Fang, W., Yu, Z., ... & Fu, J. (2021). Long-term efficacy of neoadjuvant chemoradiotherapy plus surgery for the treatment of locally advanced esophageal squamous cell carcinoma: the NEOCRTEC5010 randomized clinical trial. *JAMA surgery*, 156(8), 721-729. <https://doi.org/10.1001/jamasurg.2021.2373>
- 2910-2910. <https://doi.org/10.54055/ejtr.v29i.2437>
- Wang, J., Wang, Y., He, Y., & Zhu, Z. (2022). Exploring the Factors of Rural Tourism Recovery in the Post-COVID-19 Era Based on the Grounded Theory: A Case Study of Tianxi Village in Hunan Province, China. *Sustainability*, 14(9), 5215. <https://doi.org/10.3390/su14095215>
- World Economic Forum (WEF) (2020). Strategic Intelligence: COVID-19. <https://intelligence.weforum.org>